

OTİSTİK BİR ÇOCUĞUN YABANCI DİL ÖĞRENİMİNE İLİŞKİN ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ*

Beyhan Nazlı KOÇBEKER**
Ahmet SABAN***

ÖZET

Bu araştırmada, otistik bir çocuk olan Hale'nin yabancı dili olan Türkçe öğrenimi incelendi. Hale'ye altı ay boyunca, bireysel özelliklerine, ihtiyaçlarına ve ilgilerine göre geliştirilen bir yabancı dil eğitim programı uygulandı ve programın Hale üzerindeki etkisi değerlendirildi. Araştırmada, "durum çalışması" modeli kullanıldı. Araştırmanın verileri gözlem, görüşme ve doküman incelemesi yöntemleriyle elde edildi. Bulgulara göre, otistik bir çocuk olan Hale'nin anadili İngilizce'nin yanı sıra yabancı bir dil olarak Türkçe'yi de öğrenebildiği gözlemlendi. Bu duruma Hale'nin (1) erken ve yoğun davranış ve konuşma terapisini almış olması, (2) sistemli bir eğitime tabi tutulması, (3) anadilinde konuşmayı bilmesi, (4) zihinsel bir engelinin bulunmaması ve (5) zekasının normal veya normalin üzerinde olması vb faktörler etkin oldu. Diğer taraftan, Hale'nin Türkçe'yi öğrenme sürecinde yaşadığı zorluklar, yabancı bir dili öğrenmenin otistik bir çocuk için kolay olmadığını, bu dili öğrenirken bir çok problemle karşılaşabildiğini ortaya koydu. Sonuç olarak, Hale Türkçe'yi okula gidebilecek ve toplumda kendisini tek başına idare edebilecek kadar öğrenemedi. Ancak, uygulanan program sayesinde Hale, çeşitli kavramları ve cümleleri ve bunların telaffuzunu öğrendi; Türkçe oyun oynamayı, şarkı söylemeyi ve iletişim kurmayı başardı; davranışlarında, sosyal ilişki ve becerilerinde ve anadilini kullanmasında gelişme kaydetti; ve sosyal iletişim ve etkileşimleri kendiliğinden başlatabilecek bir düzeye erişti.

Anahtar Kavramlar: Otizm; Otistik bir çocuğun yabancı dil öğrenimi; Durum çalışması

ABSTRACT

In this research an autistic child, Hale, and her learning of Turkish as a foreign language was examined. A foreign language training program, which was developed according to Hale's individual characteristics, needs and interests, was applied within a six-month period, and the effects of this program on Hale were assessed. A case study design was used. Data was obtained through observations, interviews and document analysis. According to the results, Hale could learn Turkish as a foreign language in addition to her native language, English. It was extremely important for Hale to (1) have an early intensive behavior and speech therapy, (2) receive formal education, (3) be verbal in the mother tongue, (4) not have mental retardation, and (5) have a normal or high level of intelligence, prior to her foreign language learning experience. The difficulties Hale experienced while learning Turkish, however, pointed out that it wasn't easy for an autistic child to learn a foreign language. To conclude, Hale could not learn enough Turkish to be fully functional in the Turkish school system and the society. However, the program had a lot of positive and helpful gains for Hale such as her learning several Turkish words, concepts, phrases and their pronunciation; social play, singing songs and communicating in Turkish; improvement in her behaviors, social interactions and skills, and usage of mother tongue; and expressing herself better and initiating social speech.

Keywords: Autism; An autistic child's foreign language learning; Case study

* Bu makale, ilk yazarın "Otistik Bir Çocuğun Yabancı Dil Öğrenimine İlişkin Örnek Olay İncelemesi" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

** Öğr. Gör. Dr., Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi

*** Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi

GİRİŞ

Dil, insan gelişimi ve yaşamının vazgeçilmez bir ögesidir. Bu öge, insanların birbirlerine bilgi, düşünce ve eğilimlerini aktarabilmelerine ve duygularını ifade edebilmelerine olanak sağlar. Nitekim, her birey doğrudan kendi yaşantısı yoluyla öğrendiğinden çok daha fazlasını konuşma ve iletişim yoluyla öğrenir. Bu bağlamda konuşma, çocuğun sosyal bir birey olmasını sağlayan önemli bir davranıştır. Dil yeteneğinin gelişimi de diğer gelişim alanlarında olduğu gibi düzenli bir sıra izler. Bu gelişim süreci doğum anında çocuğun çıkardığı seslerle başlayarak diğer gelişim dönemlerini takip eder. Fakat bu gelişim, her çocuk için aynı olmayabilir. Bazı çocukların belirgin olarak göze çarpan fiziksel ve sağlık sorunları olmadığı halde dil gelişimleri gecikebilir, bazı çocuklarda ise 6-7 yaşlarına kadar konuşmaya hiç rastlanmayabilir. Konuşması ve dil gelişimi yetersiz, geciken veya hiç olmayan çocuklarda doğal olarak iletişim eksikliklerinin yanı sıra, davranışlarında, tepkilerinde ve bazı fiziksel ve zihinsel yeteneklerinde de eksiklikler görülmektedir (Lord & Mcgee, 2001). İşte çocukta normal dil gelişiminin yetersizliği ve gecikmesi ile birlikte görülen sosyal, zihinsel, davranışsal ve iletişimsel yetersizlikler veya farklılıklar bir gelişme özürlü olan “otizm”in en önemli belirtileridir (Autism Society of America, <http://www.autism-society.org/autism.html>). Bu bağlamda otizm, hayatın ilk üç yılında belirgin bazı özelliklerle ortaya çıkan, ciddi boyutlarda engel teşkil eden ve hayat boyu süren yaygın bir gelişim bozukluğudur (American Psychiatric Association, 1994). Otistik insanların yaklaşık %50’si dili kullanarak anlamlı bir şekilde iletişim kurmayı başaramamakta ve bir çok otistik insanın diğer iletişim şekillerinde problemleri olmaktadır. Konuşan otistik çocuklar, genellikle “ekolaliktir” (“tekrarı”, söylenen kelime veya sözcükleri aynı ses tonu veya vurguyla yankılanırcasına tekrar etme). Konuşamayanlar ise, başkalarını anlamada ve kendilerini ifade etmede zorluk çekerler ve bunun sonucunda da çoğunlukla başka insanlarla ilişki kurmaktan kaçınırlar.

Günümüzde otizm, ciddi boyutlarda engel teşkil edici bir rahatsızlık olsa da, tedavi edilebilmekte ve daha etkin müdahalelerin ve daha uygun sosyal hizmetlerin gelişmesiyle birlikte otistik insanlar için sonuçlar daha iyi hale gelebilmektedir. Erken teşhis ve müdahale bilhassa çocukların gelecekte gelişim kaydetmeleri açısından son derece önemlidir. Bir çok otistik insan gizil güçlerini ortaya çıkarmayı başardığında gelecekte normal bir yaşama sahip olabilmektedir. Ne yazık ki ülkemiz için aynı durum söz konusu değildir. Otizm ülkemizde hem iyi tanınmamakta hem de otistik insanlara yönelik yardım, sosyal hizmet veya özel eğitim imkanları bulunmamaktadır ve bu konudaki olanaklar son derece sınırlıdır (Akçakın, 2000; Borazancı-Persson, 2003; Darıca, Abdioğlu & Gümüşçü, 1992). Öte yandan, özellikle 2000 yılı itibarıyla Milli Eğitim Bakanlığı (2000a, 2000b) tarafından bu konunun dikkate alınarak otistik bireylere yönelik çeşitli projeleri başlatması ümit vericidir. Bu projeler şunlardır: (1) BEP (Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı). Özel eğitim gerektiren birey için geliştirilen ve ailesi tarafından onaylanan bireyselleştirilmiş eğitim programı, bireyin, ailenin ve öğretmenin gereksinimleri doğrultusunda hazırlanan destek eğitim hizmetlerini içeren özel eğitim programıdır. (2) OÇEP (Otistik Çocuklar

Otistik Bir Çocuğun Yabancı Dil Öğrenimine İlişkin Örnek Olay İncelemesi

Eğitim Projesi). Bu proje, 3-15 yaş grubundaki otistik çocukların özelliklerine ve eğitsel gereksinimlerine yönelik eğitim öğretim görmelerini sağlamak üzere geliştirilmiştir. Eğitime her çocuğun performansı belirlenerek başlanır ve bireysel eğitim esas alınır. Sosyal ve akademik yönden gelişmiş öğrenciler performanslarına uygun kaynaştırma programlarından yararlandırılır. (3) OÇEM (Otistik Çocuklar Eğitim Merkezleri). İlköğretim okulları bünyesinde ya da bağımsız olarak açılacak Otistik Çocuklar Eğitim Merkezleri, tıbbi ve eğitsel tanısı konulmuş otistik özellikler gösteren 3-15 yaş grubundaki çocukların bireysel özelliklerine uygun, alanda yetişmiş eğitim personeline, kaynaştırma, grup ve bireysel eğitim programlarının uygulandığı özel eğitim kurumlarıdır.

AMAÇ

Bu araştırmada, ailesi ABD'den Türkiye'ye göç eden, babası Türk ve annesi Amerikalı olan 6 yaşındaki "Hale" örnek bir olayı temsil etmektedir. Amerika'da ikamet etmekte olan Hale'nin ailesi 2000 yılının Temmuz ayında Türkiye'ye gelmiştir. Hale Amerika'da doğmuştur ve ana dili İngilizce'dir. Zeka düzeyinin (IQ) normal veya normalin üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Hale'ye üç yaşında iken ilgili uzmanlar tarafından otizm teşhisi konulmuş, aile konuyu araştırarak ve gerekli yardımları alarak çocuklarına erken bir müdahale için gerekli şartları sağlamıştır. Hale'nin altı yaşına kadar hem özel bir anaokulunda eğitim görmesi sağlanmış hem de evde anne-babası ve kardeşiyle yoğun terapilerine devam edilmiş olması sonucunda davranışlarında, konuşmasında ve sosyal iletişimde olumlu gelişmeler kaydedilmiştir. Ancak, Hale ve ailesi Türkiye'ye döndüklerinde, Hale'nin dil gelişimini ve sosyal yaşamını önemli derecede etkileyen yeni bir problem ortaya çıkmıştır. Hale artık Türkçe öğrenmek ve Türkiye'de okula gitmek zorundadır. Hale'nin bu durumu, araştırma kapsamının belirlenmesine temel teşkil etmiştir. Bu genel kapsam çerçevesinde bu araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Otistik bir çocuğun yabancı dili öğrenme sürecinde karşılaştığı zorluklar nelerdir?
2. Otistik bir çocuğun yabancı dili öğrenmesini kolaylaştıran faktörler nelerdir?
3. Otistik bir çocuğun yabancı dili öğrenmesini etkileyen çevresel faktörler nelerdir?
4. Otistik bir çocuğa erken yaşlarda (okul çağından önce) yabancı dil eğitimi verilmesinin sağlayacağı faydalar nelerdir?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırma, "örnek olay incelemesi" (durum çalışması) modelindedir ve bu yönüyle de bir nitel araştırmadır. Durum çalışması, belli bir bireyin, sınıfın veya kurumun oluşturduğu bağlı bir sistemi genellikle doğal şartlarda (kendi ortamında) anlamak üzerinde durmaktadır (Jaeger, 1988). Bu örnek olay çalışmasında "durum", otistik bir çocuktur. Nitel araştırmacılara (örneğin, Merriam, 1988; Patton, 1990; Denzin & Lincoln, 1994; Bogdan & Biklen, 1992

) göre araştırmacı, nicel araştırmada olduğu gibi sadece belirli yöntemlere göre dışardan araştırma konusunu gözleyen, bu konuya ilişkin veriler toplayan ve bu verileri sayısal analizlere tabi tutarak sunan kişi değildir. Nitel araştırmacı bizzat alanda zaman harcayan, katılımcılarla doğrudan görüşen ve gerektiğinde onların deneyimlerini yaşayan ve alandan kazandığı perspektifi ve deneyimleri toplanan verilerin analizinde kullanan kişidir. Nitel araştırmanın diğer bir özelliği de, genellemeyi temel amaç olarak görmemesidir. Nitel araştırmada, sosyal olgular bağlı oldukları ortama göre biçimlendikleri için, araştırma sonuçları ancak bu ortam içerisinde anlam kazanır ve başka ortamlara doğrudan genelleme yapmak güçtür. Her olay kendi ortamı içinde en iyi biçimde anlaşılabilieceği için, bu ortam içinde değerlendirilmeli ve yorumlar, bulguların elde edildiği ortamdan bağımsız olarak yapılmamalıdır. Bu araştırmada da elde edilen veriler, yalnızca örnek olay incelemesine konu olan birey (Hale) için geçerli olup, bu bireyin ve onun çevresindeki kişilerin kişisel tecrübeleriyle sınırlandırılmıştır.

Verilerin Toplanması ve Yorumlanması

Bu araştırmada gözlem, görüşme ve doküman incelemesi gibi nitel veri toplama yöntemleri bir arada kullanılmıştır. Bu üç yöntemin bir arada kullanılması, “veri çeşitilmesi (triangulation)” olgusuna bir örnektir. Yıldırım ve Şimşek (1999) çeşitilmede temel ilkenin, farklı bireyler ve ortamlardan farklı yöntemlerle veri toplamak ve bu şekilde sonuçlarda ortaya çıkabilecek ön yargıların ya da yanlış anlamaların önüne geçmek olduğunu belirtmektedir. Gözlem ve görüşmelerin yapılması, verilerin analizi ve değerlendirilmesi bir yıldan fazla bir çalışma dönemini kapsamıştır. Verilerin toplanması ve analizinde, ayrıca, video kamera, teyp ve bilgisayar gibi teknolojik araçlardan faydalanılmış, yabancı dil eğitim programının uygulanmasında oyuncak, CD, kitap, resim vb çeşitli materyaller kullanılmıştır.

Gözlem

Bailey’e (1982) göre, eğer bir araştırmacı, herhangi bir ortamda oluşan davranışa ilişkin ayrıntılı, kapsamlı ve zamana yayılmış bir resim elde etmek istiyorsa, gözlem yöntemini kullanabilir. Bu araştırmada gözlem yöntemi, inceleme konusu birey olan Hale’nin Türkçe’yi öğrenme süreci öncesi ve sonrasındaki davranışlarını ayrıntılı olarak tanımlamak amacıyla doğal ve yapılandırılmamış bir biçimde kullanılmıştır. Hale’nin davranışları, doğal çevresinde katılımlı bir yaklaşımla gözlenmiştir. Katılımlı gözlemin gerçekleştirilemediği durumlarda, davranışların çevresinde doğrudan ve yakından ilişki içerisinde olduğu annesi, öğretmeni vs gibi kişi veya kişiler tarafından kaydedilmesi istenmiş (genellikle davranışın gözlendiği anda veya hemen sonrasında) ve daha sonra bu gözlem bulgularına ilişkin ek bilgi almak amacıyla bu kişi veya kişilerle görüşmeler yapılmıştır.

Görüşme

Bu araştırmaya konu olan Hale’nin çevresinde en çok iletişim içerisinde olduğu kişilerle bir dizi görüşmeler yapılmıştır. Araştırmanın gözlem aşamasında

Otistik Bir Çocuğun Yabancı Dil Öğrenimine İlişkin Örnek Olay İncelemesi

doğrudan ortama katılım sonucu, sohbet tarzı görüşme yaklaşımı kullanılmış ve görüşme soruları genellikle açık uçlu sorulardan oluşmuştur. Sorular çoğunlukla, önceden belirlenmeden, her konuşmanın doğal akışı içerisinde geliştirilmiş ve bu şekilde sorulmuştur. Görüşmelerde üzerinde durulmak istenen konulardan söz açılmış ve görüşme yapılan kişilerden bu konularda düşündüklerini, deneyimlerini ve algılarını yansıtılmaları istenmiştir. Bu araştırmada görüşme yapılan kişiler, Hale'nin eğitmeni, annesi, babası ve ablasıdır.

Doküman analizi

Bir çok nitel araştırmada olduğu gibi, bu araştırmada da görüşme, gözlem ve doküman incelemesi yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Araştırmada analiz edilen dokümanlar arasında (1) Hale hakkında ABD'deki çeşitli eğitim kurumlarınca hazırlanan raporlar, (2) eğitmenin tuttuğu günlük ve (3) Hale'nin performanslarına ilişkin anne-baba tarafından tutulan gözlem kayıtları ve çekilen videolar sıralanabilir.

Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Verilerin analiz edilmesi ve yorumlanması süreci aşağıdaki şekilde gerçekleşmiştir. İlk aşamada, araştırma sorularından, araştırmanın kavramsal çerçevesinden ve görüşme ve gözlemlerde yer alan boyutlardan yola çıkılarak verilerin hangi temalar altında organize edileceği ve sunulacağı belirlenmiştir. İkinci aşamada yukarıda sunulan tematik çerçeveye göre veriler işlenmiştir. Üçüncü aşamada organize edilen bulgular, sistematik bir yaklaşımla daha önce geliştirilen ve kodlanan kategoriler (temalar) arasındaki anlamlı ilişkileri ortaya çıkarmak ve bazı nedensel ve açıklayıcı sonuçlara ulaşmak amacıyla incelenerek ve gerekli yerlerde doğrudan alıntılarla desteklenerek tanımlanmıştır. Son aşamada, daha önce ayrıntılı bir biçimde tanımlanan ve sunulan bulgulara anlam kazandırmak, bu bulgular arasındaki ilişkileri açıklamak ve bir takım sonuçlar çıkarmak üzere verilere dayalı olarak yorumlar yapılmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde bulgular altı ana başlık halinde tartışılmaktadır: (1) analiz birimi olan Hale'nin özgeçmişi, (2) uygulanan yabancı dil eğitim programının kapsamı ve özellikleri, (3) Hale'nin yabancı dil öğrenme sürecinde karşılaştığı zorluklar, (4) Hale'nin yabancı dil öğrenmesini kolaylaştıran faktörler, (5) Hale'nin yabancı dil öğrenmesini etkileyen çevresel faktörler ve (6) uygulanan yabancı dil eğitim programının Hale'ye kazandırdıkları.

1. Analiz Birimi olan Hale'nin Özgeçmişi

Hale, 21 Ocak 1994 yılında ABD'nin Wisconsin eyaletinde Waukesha şehrinde doğdu. Hale'nin doğumu öncesinde annesine ilk test dokuzuncu haftada uygulandı ve hamileliği normal süreci içerisinde gerçekleşti. Hale'nin doğumu vakum (VBAC) yardımıyla gerçekleşti. Doğumu sonrasında Hale, bebek sarılığı tedavisi oldu ve iyileştirildi. Bebeklik döneminde Hale normal dışı herhangi bir özellik göstermedi. Hale, 18 aylıkken konuşmayı bıraktı. İki

yaşındayken kelimeleri “*Top de!*” gibi ipuçları yardımıyla tekrar ediyor ve çoğunlukla ekolali ve anlamsız sesler kullanıyordu. 2,5 yaşında spontan konuşmasını tamamen kaybetti ve kendi dünyasına çekildi. Hale’nin “*otistik*” olabileceği düşüncesi ilk defa 3 yaşındayken katıldığı Waukesha Devlet Okullarının düzenlediği “*Okula Hazırlık Programı*”ndaki bir özel eğitim öğretmeni tarafından dile getirildi.

1999 yılında Hale, “*Kişisel Eğitim Planı*” uygulayan özel eğitim destekli normal bir anaokulu sınıfına başladı. Okulda, 1 özel eğitim öğretmeni, 2 öğretmen yardımcısı, 1 konuşma terapisti, 1 rehabilitasyon terapisti ve 1 fizik terapisti bulunuyordu. Okul haftada 5 gün, her gün 2,5 saat idi. Hale’ye aynı zamanda WEAP (Wisconsin Çocukluk Otizmi Projesi) bünyesinde “*Lovaas Metodu*” kullanılarak haftada 35 saat ev terapisi uygulanıyordu. Klinik tarafından zekası, kişisel ihtiyaçları ve hedef alanlarının tespiti için bir ön test yapıldı. WEAP test sonuçlarına göre, zeka düzeyi normalin üzerindeydi. Ev terapisi, konuşma gelişimi, davranış modifikasyonu, sosyal ilişkilerin iyileştirilmesi ve bilişsel yetenekler üzerinde durmaktaydı. WEAP aynı zamanda okula, bir “*gölge*”yi (özel olarak eğitilmiş bir terapisti) haftada 3 defa 1’er saat olmak üzere gönderiyordu. Okulun ikinci döneminde, psikoloğu tarafından, Hale’nin geçiş döneminde yaşadığı yoğun stres nedeniyle, ev terapisi 30 saate düşürüldü. Lovaas metoduna dayalı 5 ay süren bu profesyonel terapi sonrasında Hale, her alanda önemli gelişmeler kaydetti. Okul tarafından hazırlanan rapora göre, bu gelişmeler aşağıdaki alanlarda özetlendi:

Ev: Hale yiyecek, içecek, televizyon programları veya kızkardeşi, annesi, babası ve diğerleriyle oyun gibi ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik isteklerini belirterek, aile bireyleriyle spontan etkileşimini arttırdı. Komik ve üzücü durumlara uygun tepkileri vardı. Tuvaleti, kendisini temizlemede hala yardıma ihtiyaç duymasına rağmen, kullanıyordu. Dişini fırçalamak, saçını taramak ve giyinmek gibi öz bakımının %50’sini bağımsız olarak yapabiliyordu. Geceleri kardeşiyle aynı odada uyuyabiliyordu. Kontrol altında bulundurulmadığında, evden kaçıyor veya uzaklaşıyordu.

Okul: Hale, haftada 5 defa her gün 3 saat anaokuluna devam ediyordu. Kendisine eşlik eden bir yardımcıyla, öğretmenini takip edebilmede ve görevlerini yerine getirebilmede yaklaşık %70 oranında başarılıydı. Haftada 3 gün birer saat okulda oyun saatlerinde arkadaşlarıyla sosyalleşmesine yardımcı olmak için WEAP’ın gönderdiği bir terapist vardı. Okuldan daha önce kaçmıştı ve sınıfta ve koridorlarda gözden kaybolduğu için, sınıf içinde ve dışında sürekli gözetim altında tutulması gerekiyordu.

Yeme alışkanlıkları: Yiyecek ve içecek çeşitlerini arttırdı. Bunlar çoğunlukla yediği bebek mamasından, tavuk, kuzu ve dana etiyle karıştırılmış patetes, makarna, pirinç, çığ ve pişmiş bazı sebze çeşitlerine kadar değişebiliyordu. Hasta olduğunda ona bir şeyler yedirmek veya içirmek kolay olmuyordu; ilaç vermek ise son derece zordu. İlaçların solüsyon veya fitil şeklinde olması tavsiye edildi. Sıvı almasını sağlamak için meyveli buz çubukları veya dondurma veriliyordu. Su kaybı nedeniyle daha önce hastanede tedavi

Otistik Bir Çocuğun Yabancı Dil Öğrenimine İlişkin Örnek Olay İncelemesi

edilmesi gerekmişti. Yavaş yavaş alıştırıldığında ve kendisine zorla verilmediğinde, yeni yiyecekleri yemeye istekliydi.

Uyku alışkanlığı: Kardeşiyle aynı odada ve çoğunlukla gece boyunca kalkmadan uyuyordu. Gece tuvaletine tam olarak alıştırılamamış, yatakta bir yatak koruyucuya ihtiyaç duyuyordu. Anne babasının gece boyunca yanında olmadığı zamanlarda hazır tuvalet eğitim kilosu giyiyordu. Çok nadir olarak gece tuvaletini kaçırmaktaydı.

Konuşma (spontan, açıklayıcı ve ilişkilendirici): Hale'nin konuşması, ihtiyaç ve isteklerini anlaşılır şekilde ifade edecek kadar ilerlemişti. 3,5 yaşında aşağı yukarı 42 ay düzeyindeydi. Spontan konuşması %25 oranındaydı. Belli başlı zorlandığı alanlar, ben, sen, o, benim, senin gibi zamirlerin kullanımıydı. Şarkı söylüyor ve kafiyeli kısa şiirleri ezbere çok iyi okuyordu. Kitaplarda ve televizyonda gördüğü şovları ayna önünde sahnelemekten hoşlanıyordu. Ekolali önemli ölçüde azalmıştı.

Bilişsel özellikleri: Kendisine verilen talimat ve derslerin yaklaşık % 90'ını anlayabiliyordu. Tüm bilişsel alanlarda yaşına uygun bir gelişim gösteriyordu. Sıradışı bir kelime bilgisi ve hafızası vardı.

Oyun: Oyuncaklarıyla uygun bir biçimde oynuyordu, kardeşiyle de oyun oynadığı zaman oyunun gidişini iyi izleyememesine rağmen oldukça iyi oynuyor ve oyun boyunca sürekli yönlendirilmeye ihtiyacı oluyordu. Küçük oyuncakları ağzına almaktan ve kendisini uyarmak/sakinleşmek için beraberinde taşımaktan hoşlanıyordu. Aynı zamanda, bir veya iki objeye karşı aşırı ilgi gösteriyor ve onları çeşitli zamanlarda günlerce yanında bulundurma gereksinimi duyuyordu. Oyuncak ve kitaplarını yırtma, kırma ve bozmaya karşı eğilimleri vardı.

Davranış özellikleri: Hale, bazen aşırı olmak üzere sevecendi. Çalışması veya terapiye katılması gerektiğinde mantıksız (örneğin, kıkırdarak, çok gülerek veya dilini çıkararak) davranıyor veya sevgi gösterisinde bulunuyordu. Aşırı kızıp öfkelenildiğinde ısırmaya, tekmelemeye ve vurmaya devam ediyordu. Artık kendi etrafında dönmeyi ve objeleri çevirmeyi takıntılı bir davranış olarak sürdürmüyordu. Küçük objelere olan aşırı ilgisi devam ediyordu. Heyacan, mutluluk ve üzüntülerini uygun bir şekilde ifade etmekte zorlanıyordu.

Duyusal özellikleri: Hale, çevresi ve diğer insanların çok iyi farkındaydı; bununla birlikte kendisi için önemsiz görünen bir kişiyi veya nesneyi anında değerlendirmekte ve bunları ya umursamamakta ya da reddetmekteydi. Önemli bulduğu için bir kişinin süs eşyasıyla veya kıyafetindeki bir renkle de aşırı ilgilenebiliyordu. Buna karşın, yanındaki kalabalık bir caddenin veya tuttuğu keskin bir bıçağın farkında olamayabiliyordu.

Sosyal ilişkileri: Hale, sosyal ilişkileri başlatmak ve sürdürmek ve yaşlılarıyla oynamak konusunda büyük güçlük çekiyordu. Yetişkinlerle çok iyi ilişki kurabiliyor ve onlarla oynamaktan hoşlanıyordu; çünkü, yetişkinler onunla oynadıklarında isteklerine uyabiliyor ve anlaşılmasını kolay oluyordu. %10-20 oranında ilişkilerini başlatabiliyor ve en fazla 5 dakika sürdürebiliyordu. Duyularını sözle dile getirmekte zorlanıyordu ve ilgi odağı olmaktan hoşlanmıyordu. Böyle durumlarda korkuyor veya ağlıyordu. Duyusal bakımdan

aşırı yüklenmesine bağlı olarak (örneğin, çok fazla işitsel ve görsel uyarıya maruz kaldığında) belli bir nedeni olmaksızın ağlayabiliyordu.

Akademik beceriler ve eleştirel düşünme: Hale, yaşadığı özel problemi dışında bütün seviyelerde (okuma, okuduğunu anlama ve kavrama, yazma, matematik, vb) yaşına uygun veya yaşından ilerideydi Hale'nin eleştirel düşünme becerileri son derece iyi gelişmiş ve yaşına uygundu. Kendisine boş bir kağıt sunulup ve kendisinden ne beklendiğine dair bir örnek verilmediği durumlar haricinde, günlük ihtiyaçları için son derece etkili çözümler üretebiliyordu. Bir problemi çözerken yardım istiyor, ancak onun kabul edilebilir zaman çerçeveleri içerisinde herhangi bir yardım gelmediğinde, problemin nasıl üstesinden geleceğini keşfedebiliyordu.

Hale'nin ailesi 2000 yılının Temmuz ayında Türkiye'ye yerleşmek üzere geldi ve 2 ay içerisinde aile yakınlarının oturduğu bir apartmandaki dairelerine taşındı. Hale'nin yeni evi artık burasıydı. Hayatında bir çok değişiklik olmuştu. Yeni bir evde yaşıyor, çevresinde yeni insanlar görüyor ve bir başka dilin konuşulduğunu duyuyordu. Hale'nin ailesiyle birlikte babannesinin evinde kaldıkları iki ay boyunca bazı uyum güçlükleri oldu. Geldikleri ilk günden itibaren anne ve babasına Amerika'daki "*küçük sarı evimiz*" olarak adlandırdığı evlerini sormaya başladı. Aşırı stres ve baskı altında olduğu zamanlarda yumruğunu havaya kaldırıyor ve karşısındaki kim olursa vurmak istediğini belli ediyor, davranışı düzeltilmediğinde de vurabiliyordu. Daha önce babasından öğrendiği bazı Türkçe kelimeleri duymasına ve kullanmasına rağmen, etrafında sürekli Türkçe konuşulması ve bu dili duyması onu rahatsız ediyordu. Böyle durumlarda Türkçe konuştuğunu duyduğu ve özellikle de ses tonundan rahatsız olduğu kişilere ana dilinde "*Please don't speak in Turkish* (Lütfen Türkçe konuşmayın)" diyor, kulaklarını kapatıyor veya yanlarından uzaklaşmak istiyordu. Bazen de ekolali tarzında duyduğu Türkçe konuşmaları sinirli bir şekilde taklit ediyor veya bunların yerine yüksek tonda "*bidi, bidi, bidi . . .*" gibi garip ve anlamı olmayan sesler çıkarıyordu. Bu problemi evde en çok Türkçe konuştuğunu işittiği ve kendisini İngilizce konuştuğunda çoğunlukla anlayamayan babannesine yoğun bir şekilde yaşıyordu. Sık gördüğü ve aynı apartmanda yaşayan halası ve amcası İngilizce'yi iyi bildikleri ve kendisiyle iletişimlerini çoğunlukla İngilizce kurdukları için onlarla yaşadığı fazla bir sıkıntı yoktu; çünkü, istek ve ihtiyaçlarını İngilizce ifade ettiğinde onu anlayabiliyorlardı.

Televizyon da bu konudaki bir başka problemdi. En sevdiği çocuk programları Türkçe'ydi ve bu onu çok korkutmuştu. Bu programları Türkiye'ye gelene kadar hep İngilizce izliyordu. Onları anlayabiliyor ve bu onu mutlu ediyordu. Pek çoğunu defalarca seyretmişti. Oysa bu durum yeni çevresinde çok farklıydı. Artık onları televizyonda görüp, izlemek istediğinde anlayamıyor ve müthiş bir üzüntüye kapılıyordu. Kulaklarını kapatarak, hızla ve bazen de titreyerek o ortamdan kaçıyor ve saklanıyordu. "*Winnie the Pooh*" gibi çok sevdiği bazı çizgi film karakterlerinden de ürkmeye başlamıştı. Hale'nin konuşması, daha çok istek ve ihtiyaçlarına yönelikti. Anadilinde kelime bilgisi ve cümle kurma yeteneği çok iyi olmasına rağmen, duygularını ifade etmesi gerektiğinde veya istekli olmadığı durumlarda konuşmada güçlük çekiyordu. Çok sık

Otistik Bir Çocuğun Yabancı Dil Öğrenimine İlişkin Örnek Olay İncelemesi

olmamakla birlikte, stresli olduğu bazı anlarda, kendisine ardı ardına soru sorulduğunda veya bir şeylerle meşgulken birisi kendini çağırdığında ekolali vardı. Hale'nin ilk başlarda hububattan sütle hazırlanmış maması ve su haricinde yiyip içtiği fazla bir şey yoktu. Daha sonraları ekmeği sevmeye ve yemeye alıştı. Beslenmesi için başkasının yardımına ihtiyaç duyuyordu. Hale, geceleri annesiyle birlikte uyuyor, gündüzleri de annesinin bir dakika bile yanında olmamasına dayanamıyordu ve meraklı gözlerle annesini bulana kadar onu arıyordu. Türkiye'ye geldikten sonra, annesine olan bu aşırı düşkünlüğü kendi evlerine taşınıp, kardeşiyle birlikte uyumaya başladığı zamana kadar bu şekilde devam etti.

Hale, ailesi ve yakın akrabaları haricindeki diğer insanlarla fazla bir iletişim kuramıyor, kendisiyle fazlaca ilgilenilmesi ya da ilgi odağı olmak hoşuna gitmiyordu. Ancak, bu kişi veya kişilerde ilgisini çeken bir şey olursa ve genellikle nadir durumlarda iletişim kuruyordu. Çoğu zaman konuştuğu kişinin İngilizce ya da Türkçe bilmesi iletişimin boyutlarını belirleyen önemli bir faktördü; çünkü, İngilizce konuşan birisiyle (örneğin, babasının yakın arkadaşları veya aile yakınlarıyla) iletişim kurması ve sürdürmesi daha kolay oluyordu. Hale'nin artık tuvaleti ve günlük öz bakımıyla ilgili fazla bir sorunu kalmamıştı. Gece ve gündüz tuvaletine alışmış, çok isteksiz veya dikkati dağınık olmadığı zamanlarda da banyosu haricinde giyinme, tuvalet, el-yüz yıkama, diş fırçalama vs. kendi günlük öz bakımını yapabiliyordu.

2. Uygulanan Yabancı Dil Eğitim Programının Kapsamı ve Özellikleri

Program altı ay süresince (Ocak-Haziran 2001), haftada 4-5 gün olmak üzere genellikle sabah 9-12 saatleri arasında 1-2 saatlik derslerle uygulandı. Programın geliştirilmesi ve uygulanmasından önce ön hazırlıkların tamamlanması 4 aylık bir dönem kapsadı (Eylül-Aralık 2000). Bu dönem boyunca, Hale'nin kişisel özellikleri, ilgi ve ihtiyaçları belirlendi ve programda kullanılması düşünülen eğitim metotları incelenerek bu metotların programda ne şekilde kullanılabileceği tesbit edildi. Ayrıca, bir eğitmen, Hale'nin anne-babasının da onayı alınarak programı uygulamak üzere seçildi.

Programın amaçları

Program özellikle şu amaçları gerçekleştirmek için hazırlanmıştır: (1) Hale'ye Türkçeyi sevdirmek ve bu dili sosyal yaşamının bir parçası olarak algılamasını sağlamak, (2) Hale'nin çevresindeki aile bireyleriyle ve diğer insanlarla Türkçe iletişimine yardımcı olmak, (3) Hale'yi ilerde Türkiye'de devam edebileceği okul yaşantısı ve eğitimine hazırlamak, (4) Hale'nin Türkçe dil becerisini (özellikle konuşma becerisini) mümkün olduğunca geliştirmek ve (5) Hale'nin günlük yaşantısında gerekli olabilecek, Türkçe kelime, kavram, fiil ve cümle yapılarını öğrenmesine yardımcı olmak, bunları günlük yaşamında kullanmasını sağlamak.

Hale'nin öğrenme stilinin ve bireysel ilgi ve ihtiyaçlarının belirlenmesi

Programın geliştirilmesi ve uygulanması için öncelikle Hale'nin bireysel özellikleri, ihtiyaçları ve ilgilerinin belirlenmesi gerekiyordu. Bu amaç için Hale'nin anne-babasının ve kardeşinin bu konuyla ilgili görüşleri alındı ve bu konuda gözlem yapıldı. Hale'nin nasıl ve ne şekilde daha iyi öğrendiği, zayıf ve güçlü alanlarının neler olduğu, nelerden hoşlandığı, nelerden hoşlanmadığı veya korktuğu, belli görevleri yerine getirmedeki ve ilişkilerindeki tercihleri araştırıldı. Hale için en iyi öğrenme ortamı bire-bir, yapılandırılmış, kurullarla çerçevelendirilmiş bir öğrenme ortamıydı. Ancak, böyle bir ortamda sevdiği ve yakınlık kurduğu bir kişiyle çalışması, öğrenmesini etkileyen en önemli faktördü. Bu ortamın sade ve dikkatini dağıtmayacak şekilde hazırlanmış olması, ortamda öğretmeniyle karşılıklı oturacağı sıra veya masa ve sandalyenin bulunması gerekiyordu. Bu şekilde düzenlenmiş bir ortamda en rahat ve etkin öğrenebildiği yer kendi eviydi.

Hale, en iyi gözlem yoluyla ve diğer tüm duyularını kullanarak (örneğin, duyarak - genelde müzikle- ve vücut hareketleriyle - genelde el hareketleriyle) öğreniyordu. Öğrenme sürecinde, ne şekilde olursa olsun mutlaka görsel bir yolun (örneğin, resimli kitaplar, bilgisayar vb) kullanılması önemliydi. Hafızası son derece güçlüydü. Kendisi için önemi olan herşeyi hafızasında tutabilmekte ve bunları aradan uzun bir zaman geçse de hatırlayabilmekteydi. Hale, öğrenirken bütüncül bir yol izliyordu (örneğin, kendisine yapması için bir yap-boz verildiğinde yap-bozun tümünü görmesi ve nasıl yapıldığını izledikten sonra kolayca yapabilmesi veya bir kelimeyi öğrenirken kendisine kelimeyi hece hece öğretmek yerine, kelimenin tümü öğretildiğinde daha iyi öğrenmesi gibi) ve direkt ipucuna (örneğin, bir matematik problemine cevap verirken rakamları söylemesi gerektiğinde başka birinin el yardımıyla rakamlara dokunması veya işaret etmesi gibi) ihtiyaç duyabiliyordu.

Hale, okumayı çok seviyordu ve yaşlılarıyla kıyaslandığında ana dilinde okuması çok iyiydi. Kendisine başka birinin okumasından da hoşlanıyordu. Yazmayı bildiği halde, bu becerisinde zorlanıyor, bu yüzden de sevmiyordu. Genellikle yazarken kullandığı araçlarda yazmasını kolaylaştıracak bir mekanizmanın bulunmasına ihtiyacı oluyordu. Çizimde de zorlanıyordu ve genelde bu durum kendisi için sıkıntı yaratıyordu. Hale, yaratıcılık konusunda güçlük çekiyordu (örneğin, resim yapabiliyordu ve boyayabiliyordu, fakat bunu yapabilmesi için kendisine bir modelin gösterilmesi gerekiyordu). İlgisini çekmeyen ve kendisi için önemsiz olan konulara dikkatini toplaması zor oluyordu. Hale, müziği çok seviyordu, çoğunlukla el hareketleriyle şarkı söylemek, dans etmek hoşuna gidiyordu ve saz, kanun gibi müzik aletlerine karşı da özel bir ilgisi vardı. Hale, suyla oynamayı, parka gitmeyi ve seyahat etmeyi de seviyordu. Hale, sosyal oyun ve ilişkilerinde reddedilmediği ve davet edildiği sürece başarılıydı. Sosyal oyunda başka birisi tarafından yönlendirilmeye ihtiyaç duyuyordu. İnsanlarla birlikte olmayı seviyor ve kalabalık ortamlardan (eğer çevre kendisine çok yabancı ve gürültülü değilse ve ilgisini çeken bir özelliği varsa) rahatsızlık duymuyordu. Bu tür ortamlarda ailesinden uzaklaşıp,

Otistik Bir Çocuğun Yabancı Dil Öğrenimine İlişkin Örnek Olay İncelemesi

kendi başına dolaştığı ve kaybolduğu anlar oluyordu. Tüm oyuncaklarıyla (bazılarıyla daha uzun süreli olmak üzere) amaçlarına uygun oynayabiliyordu. Birlikte oynamaktan en çok hoşlandığı kişi ise kardeşiydi.

Program öncesi Hale'nin dil performans düzeyi

Hale'nin doğum yaşı altı olmasına rağmen konuşma yaşı üç idi. İki veya üç kelimelik kısa İngilizce cümleler kurabiliyordu. Konuştuklarının %30'u konuyu direkt açıklayan sözcükler olmasına rağmen, %70'i konuyla ilgisi olmayan, ancak otizm konusunda tecrübeli ve otistik çocukların özelliklerini iyi bilen birinin ilişkilendirebileceği, başkalarına ait sözcük parçalarıydı. Bu iletişimi sırasında, ekolaliyi de nadir olmakla birlikte kullanıyordu. Konuşmalarda karşılık verme süresi oldukça uzundu (15-20 saniye). Konuşulan konulara, özellikle insanlar arasındaki sosyal konuşmalara ilgisi çok azdı. Birebir olmadığı sürece, konuşmaya katılımı hemen hemen hiç yoktu. Kavram (algılama ve içeriği kavrama) ve bilişsel becerileri iyiydi. Sosyal duyarlılığı, konuşmada olduğu gibi yeterli değildi. Hale'nin Türkçe kelime bilgisi sınırlıydı, cümle yapısı hemen hiç yoktu ve bu cümlelerle (2-3 kelimelik kısa cümleler) kendini ifade etmesi gerektiğinde doğru gramer kullanamıyor ve cümleyi kuramıyordu. Türkçe kelime hazinesi 25-30 kelime civarında idi. Bildiği bazı kelimeler; bazı sebze, meyve ve yiyecek isimleri (*domates, biber, patlıcan, elma, portakal, armut, muz, süt, yoğurt, su, gazoz, yumurta*), bazı hayvanlar (*köpek, kedi, ördek, kuş, tavuk*), yüzün bazı bölümleri (*kulak, göz, burun, saç*), bazı renkler (*mavi, kırmızı, yeşil, mor*) ve bazı aile üyelerinin isimleriydi (*baba, anne, bala, amca, babaanne, dede*). Ayrıca 10'a kadar Türkçe sayı sayabiliyordu.

Programın yapısı ve içeriği

Programın yapısı ve içeriği belirlenirken, öncelikle Hale'nin bireysel özellikleri, ilgileri ve ihtiyaçları dikkate alındı. Uygulanacak programın, Hale'nin yeni çevresinde yaşamını kolaylaştırmaya ve bu çevreye uyumunu sağlamaya yardımcı olması amaçlandığından, programda özellikle sosyal ilişkiler, ev ve okul çevresi ve güncel hayatla ilgili konulara ağırlıklı olarak yer verildi. Bu konulara ilişkin kelimelerin, eylemlerin ve davranışların öğretilmesi ve kazandırılması için gerekli olabilecek tüm materyal ve kaynaklar (ilköğretim 1. sınıf ders ve yardımcı kitapları, ünitelere dayalı ilk okuma kitapları, Türkçe-İngilizce resimli öykü dizileri ve klasik çocuk masalları, interaktif bilgisayar eğitim CD'leri, şarkı ve oyun derlemeleri vs) belirlendi ve temin edildi. Aynı zamanda, Hale'nin kendi evinde (Hale'nin doğal ortamında öğrenmesini sağlayabilecek en iyi yerin burası olacağı düşünülerek) bir öğrenme ortamı yapılandırıldı. Evin misafir odasının oldukça sade bir biçimde düzenlenmiş olması ve Hale'nin dikkatini dağıtacak bir özelliğinin bulunmaması (örneğin, ilgisini çeken oyuncak ve kitapların kendi odasında bulunması) nedeniyle bu odanın öğrenme ortamı olmasına karar verildi. Bu odada televizyon, büfe, cam dolap, masa, koltuk, sandalye ve kanapeler olmasına rağmen, 2-4 kişinin serbestçe hareket edebileceği bir boşluk, küçük bir sıra ve bir bilgisayar vardı.

Programın yapısı ve içeriği oluşturulurken, uygulamada kullanılabilecek metotlar üzerinde de düşünöldü. Hale'nin Türkiye'ye gelişı öncesinde aldığı eğitimde davranışçı yaklaşıma dayalı *Lovaas Metodu* (Lovaas, 1966, 1977, 1987) uygulanmıştı ve bilimsel verilerle de desteklenen bu metodun Hale üzerinde başarılı sonuçları olduğu görölmüştü. Hale'ye Amerika'da verilen eğitimde uygulanan Lovaas Metodu, Hale'nin kişisel ihtiyaçlarına göre düzenlenmiş ve özelleştirilmişti. Hem kurum hem de ev merkezli bir yapıya sahipti. Bu şekilde özelleştirilmiş, yoğun, sistematik ve belli bir yaş dönemini kapsayan bir eğitim programının özellikle Türkiye'de tek başına uygulanması mümkün değildi. Bu nedenle Hale'nin anne-babasına Türkiye'ye dönüşlerinde, çocukları için normal gelişen arkadaşlarıyla birlikte olma fırsatını yaratacak, normal bir programa geçmeleri tavsiye edilmişti. Bu araştırmada, yabancı dil programı uygulanırken, Lovaas Metodunun yanısıra, fazla bilimsel destek bulamamalarına karşın, otistik çocukların “normal” veya “doğal” ortamlarda öncelikle kendilerinde varolan yetenekleri kullanmalarına yardım etmeyi amaçlayan “*TEACCH Projesi*” (Lord & Schopler, 1994; Schopler, Lansing & Waters, 1983; Schopler & Olley, 1982; Schopler, Reinchler & Lansing, 1980) ya da fiziksel engelli olmayan otistik çocuklara iletişime dayalı yoğun sanat ve beden eğitimi uygulayan, günlük yaşam ve sosyal yeteneklerin öğretilmesi üzerinde duran “*Günlük Yaşam Terapisi*” (Roland, MacGee, Risley & Rimland, 1988) gibi diğer eğitim metodlarının Hale'ye faydalı olabileceği varsayıldı. Bu varsayımdan yola çıkarak, eklektik (seçmeceli) bir yaklaşım izlendi.

Eğitmen

Programı uygulayacak eğitimcinin öncelikle hem İngilizce hem Türkçe'yi iyi bilen bir kişi olmasına, öğretmen olmasına ya da öğretmenlik mesleğiyle bir bağlantısının bulunmasına, çocukları ve onlarla çalışmayı sevmesine, gelişme engelli bir çocuğun ihtiyaçlarını iyi anlayabilecek bir kişi olmasına özen gösterildi. Eğitimci, ayrıca, otizm ve Hale'nin bireysel özellikleri hakkında bilgilendirilmek üzere kısa bir eğitimden geçirildi. Eğitim ve hazırlık, daha sonra da bir aylık deneme süreçleri sonrasında başarılı olduğu ve kendisinin de işi sürdürmek istediği görülerek, Ocak ayı başında programı uygulayacak eğitimci olarak işe başlatıldı.

Programın uygulanması

Program 6 ay süresince (Ocak-Haziran 2001) hafta sonları haricinde haftada 4-5 gün olmak üzere 1-2 saatlik derslerle uygulandı. Başta programın haftada 15-40 saatlik derslerle yoğun olarak uygulanabileceği düşünölsede, böyle bir uygulamanın, Hale'nin Türkiye'ye geldikten sonraki uyum döneminde üzerinde baskı oluşturacağı ve öğrenmesini olumsuz yönde etkileyeceği anlaşılarak ders saatleri azaltıldı. Bunun yerine, ders dışı zamanlarda yabancı dilini (Türkçe'yi) özellikle sosyal bir çevrede doğal olarak kullanabileceği ve kendisi için fazla stres oluşturmayacak ortamlarda (aile ve yakın akrabalarının da desteğiyle) öğrenmesinin daha iyi olacağı düşünöldü. Programda öncelikle Hale'nin bütüncül öğrenme yaklaşımından yola çıkılarak, dilbilgisi, kelime, telaffuz

öğrenimi gibi alanlar üzerinde ayrı ayrı durulmadı. Buna karşın, dildeki tüm parçaların bir bütünlük içerisinde öğretilmesi yoluna gidildi. Bu şekilde Hale'nin yabancı dilini, sosyal bir çevrede iletişim amacıyla kullanmasını teşvik etmenin ve ona bu beceriyi kazandırmanın problemini aşmasında önemli bir etkisi olacağı varsayıldı. Bu varsayımdan yola çıkılarak, öncelikle güncel hayatla ve okul yaşantısıyla ilgili kelimelerin sosyal bir bütünlük içerisinde öğretilmesine çalışıldı. Bunun yanı sıra ana dilinde bildiği ve ilkokul 1. sınıf matematik dersi kapsamında basit aritmetik işlemleri ve hayat bilgisi dersi konularının da aynı şekilde öğretimi de programda yer aldı.

3. Hale'nin Yabancı Dil Öğrenme Sürecinde Karşılaştığı Zorluklar

Türkçe'yi öğrenme süreci öncesinde Hale, konuşması, davranışları, başkalarıyla olan iletişimi ve buna benzer pek çok konuda sorunlar yaşadı. Türkiye'ye geldiği ilk aylarda yeni çevresine alışmak ve uyum sağlamakta zorluk çekti. Yaşamını sürdüreceği bu yeni çevrede karşılaştığı en büyük güçlüklerden birisi, kendisine yabancı olan bir dili konuşmak ve öğrenmek zorunda olmasıydı. Normal bir çocuğun bile zorlanacağı bu kültür, çevre ve dil değişimi karşısında, otistik bir çocuk olan Hale'nin güçlük çekmesi ve sorunlar yaşaması kaçınılmazdı. Otistik çocukların alıştıkları rutin bir ortama ve bu ortamdaki belli unsurlara sıkı sıkıya bağlılıkları, yeni bir çevreye girdiklerinde bu unsurların değişmesi veya yokluğu büyük problemler ortaya çıkarmaktadır. “*Aynı olamı sürdürme ihtiyacı*” olarak da adlandırılan bu durum, otistik çocukların çoğunluğunda ciddi sıkıntılara yol açmakta ve bu değişikliklere karşı normal olmayan, şiddetli tepkiler göstermelerine neden olmaktadır. Yabancı dil programının uygulanmasıyla başlayan Hale'nin Türkçe'yi öğrenme sürecinde de karşılaştığı bir çok zorluk oldu. Bunlar (1) motivasyon güçlüğü, (2) otistik davranış özellikleri ve (3) anadil-yabancı dil arasındaki farklılıklar olmak üzere üç başlık altında toplanabilir.

Motivasyon güçlüğü

Eğitmeni Hale'yle ilk derslere başladığında, Hale'nin zaten üzerinde baskı oluşturan Türkçe'yi öğrenmesi neredeyse imkansız gibiydi. Öğrenmeye son derece isteksizdi. Sırasında oturmuyor ve kendisi için sınıf olarak düzenlenen odayı terkediyordu. Anne veya babasının yardımı ve müdahalesiyle odaya geri dönüyor, fakat tekrar uzaklaşması fazla zaman almıyordu. Uzaklaştığı zamanlarda genelde kendi odasına kaçıyor ve sevdiği oyuncaklarla oynamaya dalıyordu. Sıkıldığı veya biraz üzerine düşüldüğü zaman eğitmenine vuruyor ve kendisine söyleneni yapmıyor, hatta dinlemiyor veya dinliyor gözüküyordu. Eğitmeni bu yüzden çoğu zaman İngilizce konuşmak zorunda kalıyor ve bu davranış bile onun dikkatini çekmeye yetmiyordu. Eğitmeni Hale'yle başladığı ilk derslerden birinin sonunda tuttuğu günlüğe şunları kaydetti: “*Hale'yi sırasına oturtabilmek benim için çok zor oldu. Dersten uzaklaşmak için defalarca odasına gitti. Her gittiğinde annesinin yardımıyla geri döndü. Çalışmaya gönüllü görünmüyordu ve odasına kaçmayı sürdürdü . . .*” (15 Ocak 2001). Uygulamanın başlarında Hale'nin

Türkçe'yi öğrenirken gösterdiği bu olumsuz tepkiler ve motivasyon güçlükleri zamanla azalmakla birlikte daha sonra da devam etti.

Otistik davranış özellikleri

Hale'nin karşı karşıya kaldığı bir diğer zorluk da, zaman zaman otistik çocuklarda görülen bazı farklı davranış özelliklerinin olmasıydı. Bu davranış özelliklerinin çoğu Amerika'da aldığı yoğun terapiler ve eğitim sonrasında düzelmış olmakla birlikte, aşırı stres altında olduğu (yeni) durumlarda veya içinde bulunduğu ortamı kendince (yeniden) değerlendirmesi sonucu ortaya çıkabiliyordu. Özellikle uygulamanın başlarında Hale'nin eğitimcilerine vurma, ekolali, ders ortamından uzaklaşma ve kendisine söylenenleri umursamama gibi davranışları mevcuttu. Zamanla azalan bu davranışlarının yanısıra, uygulama süresince, herhangi bir nedeni olmaksızın gülme ve ağlama krizleri de çok sık olmamakla birlikte görüldü. Bu davranışın gözlemlendiği bir dersi ve yol açtığı zorluğu eğitimci günlükte şöyle anlatıyor: *“Bugün Hale sürekli güliyordu. Bu nedenle konsantre olamadı. Dikkatini toplamak çok zordu. Akli sürekli başka şeylerdeydi. Dikkatini toplamayı ben başaramayınca, babası yardım etti. Uzun-kısa gibi zıt kavramları çalıştık. Bir süre sonra yine gülmeye başladı. Verimli bir çalışma olduğunu söyleyemem ama uzun ve kısa kavramlarını öğrendi. Zıt kavramlardan en iyi öğrendiği uzun-kısa oldu. Diğerlerini resimleriyle çizmeye rağmen öğrenmek istemedi?”* (06 Mayıs 2001).

Anadil ve yabancı dil arasındaki farklılıklar

Hale'nin Türkçe'yi öğrenme sürecinde yaşadığı zorluklardan birisi de ana dili ve yabancı dili arasında büyük farklılıkların olmasıydı. Aynı dil ailesinde olmayan İngilizce ve Türkçe'de gramer, kelime, telaffuz vs gibi benzerliklerin fazla olmaması, Hale'nin bu dili öğrenmesini güçleştiren diğer bir faktördü. Örneğin, çoğul kelimeleri öğrenmek Hale için zor olmuştu, çünkü çoğul ekler eklendiğinde kelimeler uzuyordu ve ana dilinde böyle bir durum mevcut değildi. Bu nedenle, uzun Türkçe kelimeleri söylemekte ve anlamakta güçlük çekiyordu.

4. Hale'nin Yabancı Dil Öğrenmesini Kolaylaştıran Faktörler

Uygulamanın ilk birkaç haftasından sonra Hale derslerine alışmaya başladı. Amerika'da anaokuluna gittiğinden bu derslerin de okulda öğrendiklerine benzer bir yanı olduğunu düşünmeye başladı. Ayrıca orada sevdiği öğretmenleri olmuştu. Şimdi de burada ona Türkçe öğreten bir öğretmen vardı. Okul eğitiminin yanı sıra, evdeki bireysel terapilerinden bire-bir eğitime alışık olması, bu ortama alışmasına zaman içerisinde yardımcı oldu. Genellikle dikkatini toplamak en zor konu olduğundan çalışmaların belli zaman aralıklarına yerleştirilmesine gayret edildi (örneğin, 5 dakika çalışma, 3 dakika tenefüs gibi). Uygulamanın devamında bu çalışma süresi zamanla 10 dakika tenefüs, 20 dakika ders olmak üzere daha da arttırıldı. Bununla birlikte, Hale'nin dikkatini çekebilme ve öğrenmeye hazır hale getirebilme için hala annesinin veya babasının yardımına ihtiyaç duyuluyordu. Ancak, Hale eğitimcilerine biraz daha alışmış ve ona kendi dediklerini yaptırabildiği zamanlarda vurmaya bırakmıştı. Bu durum öğrenmesini de olumlu yönde etkiliyordu.

Oyun

Uygulamanın başlamasından birkaç ay sonra Hale ve eğitmeni birbirlerine alışmaya ve derslerde daha iyi iletişim kurmaya başladılar. Hale, oyun oynamayı çok seviyor ve eğitmeni onu derse ısındırabilmek ve kendisine alıştırmak için onunla birlikte oyun oynuyordu. Eğitmen, Hale'nin öğrenmesini kolaylaştırmak için kullandığı bu yöntemle ilgili tecrübelerini günlükte şöyle aktarıyor: “Çalışmaya ilk başladığımızda çok hevesliydi. Bak-Öğren kitabından kendisinin bir şeyler seçmesini istedim. Doktorun kullandığı aletleri seçti. Kendi seçtiği konuyu daha hevesle öğreniyor. İlk defasında bile öğreniyor. Fakat çabuk sıkıldı. Tenefüsünden sonra konuyu değiştirmek istedim ama Hale pek ilgilenmedi. Bebeğiyle oynamak istedi. Ben de onunla oynadım. Birlikte bebeği kundağa sardık. Sonra ayağımızda sallayarak Türkçe ninni söyledik. Çok sevdi ve oyunu bırakmak istemedi. Sonra da dikkatini toplamasını sağlayamadım. Ama Türkçe ninni söylemek çok hoşuna gitti. Ninninin içinde geçen bazı kelimeleri söyleyip söyleyip gülüyordu” (18 Nisan 2001).

Öğrenmeye doğrudan katılımı sağlama (seçenek sunma)

Bir yöntem olarak oyunun yanı sıra, eğitmenin Hale'nin motivasyonunu sağlamak için kullandığı diğer bir yol da ona her dersin başında “Bugün ne öğrenmek istersin?” şeklindeki bir soruyu sormaktı. Eğitmen, Hale'nin ona bu konuda bildirdiği isteklerinden ve tercihlerinden yola çıkıyor ve bunları ders konuları olarak kullanıyordu. Hale bu şekilde daha kolay öğreniyor ve yapılan derslerden de daha iyi bir verim alınıyordu. Aşağıda buna ilişkin bir örnek yer almaktadır: “Bugün geldiğimde Hale yaramazlık yapıyor ve ağlıyordu. Ders başlamak biraz zor oldu. Bu yüzden çalışacağımız konuyu onun seçmesini istedim. Alfabe çalışmayı istedi. Hale'nin en severek çalıştığı konu alfabe. Konu seçimini ona bıraktığım zaman çoğunlukla alfabeyi çalışmak istiyor. Önce İngilizce harfleri tek tek söyledi. Ardından bir tren resminde her bir vagona harf verilen bir alıştırma yaptık. Çok iyiydi. Sonra treni yaptık. Bak-Öğren kitabından bahçe aletlerini çalışmaya başladık . . .” (19 Nisan 2001).

Rol değişimi ve paylaşım

Hale tenefüsleri sırasında yalnız bırakıldığı zamanlarda, genelde uzun süre dikkatini dağıtacak bir meşguliyet bulduğundan, sonrasında derse tekrar geçiş oldukça zor oluyordu. Bu nedenle, eğitmeni Hale'nin kısa süren bu tenefüslerinde ya onunla oyun oynuyor ya da onun hoşlanacağı bazı şeyleri birlikte yapmaya çalışıyordu ve yaptıklarının onun için eğitici olmasına gayret ediyordu. Hale bazen tenefüsten sonra ya da tenefüs sırasında kendisini eğitmenin yerine, eğitmenini de kendisinin yerine koyup, eğitmenin kendisine Türkçe öğrettiği şeylerin İngilizce'sini ona öğretmeye çalışıyordu. Bunu yapmak istediğinde, eğitmenine ana dilinde: “Hey Derya, I wanna teach you something new! (Hey Derya, sana yeni bir şeyler öğretmek istiyorum!)” diyordu. Eğitmeni de onu dinliyor ve onun öğrencisi gibi davranmaya çalışıyordu. Eğitmeniyle rol değiştirmek Hale'nin çok hoşuna gidiyor, derse tekrar başladığında öğrenmeye daha istekli oluyordu.

Öğrenmeye yardımcı materyallerin kullanımı

Hale'nin öğrenmeye gönüllü yaklaşmasına, öğrenmesine ve öğrendiklerini daha iyi hatırlamasına yardımcı olan diğer faktörlerden biri de hikayelere, resimlere, şarkı ve şiirlere ilgi duymasıydı. Bunlar dikkatini çekmek ve motivasyonunu sağlamak amacıyla ya ders konusu yapılarak ya da sonrasında öğrendiklerini pekiştirme amacıyla kullanılıyordu.

Müzik ve şarkılar. Hale, müziğe karşı çok duyarlıydı. Dinlediği bir şarkıdan hemen etkileniyor ve birkaç kere dinledikten sonra melodisini ve sözlerini rahatlıkla hatırlayıp şarkıyı söyleyebiliyordu. Bazen buna kendisini aşırı kaptırıyordu. Şarkının hüznünlü bir konusu varsa üzülüyor, hatta ağlıyordu. Örneğin, en sevdiği şarkı olan “*mini mini bir kuş donmuştu*” şarkısını ilk kez öğrenirken eğitmeni kendisine şarkının konusunu anlattığında, çok acıklı olduğunu düşünerek ağlamış, daha sonra da hikayesinin mutlu bittiğine sevinmişti. Şarkıların konusu neşeli olduğunda coşkuyla ve vücut hareketleriyle eşlik etmekten çok hoşlanıyordu. Şarkıları kullanmak, bazen Hale'yle zor yapılan bir dersin ardından, ona yeni bir şeyler öğretmek için de iyi bir alternatif olabiliyordu. Günlükte şarkıların Hale'nin Türkçe'yi öğrenme sürecinde kullanımıyla ve bunun öğrenmesini kolaylaştırmasıyla ilgili olarak şunlar not edilmişti: “*Bugün Sınıf Başarısı kitabından vücudumuzun organlarını çalıştık. Bu konuyu daha önce de İngilizce bir kitaptan çalışmıştık. Bu kitaptan çalışırken de birkaç tane daha [organ] öğrendi. Kendi vücudundaki organları göstererek, [Türkçe adlarını] öğrendiğinde daha mutlu oldu. Hale şarkıları çok seviyor. Bunu bildiğim için Barış Manço'nun şarkısının nakarat kısmıyla çalıştık: El salla el salla, kol salla kol salla, sağ gösterip sol salla, bir omuz at sağdan solda*” (10 Mayıs 2001).

Hikayeler. Hale'nin okumayı ve yazmayı bilmesinin Türkçe'yi öğrenmesine büyük katkısı oldu. Okuduğu veya kendisine okunan hikayeleri anlıyor ve bu şekilde öğrenmeyi çok seviyordu. Kitap ve okuma sevgisi anne ve babası tarafından bebekliğinden itibaren kazandırılmıştı. Evde kardeşine ve kendisine ait oldukça geniş kütüphaneleri vardı. Bazen kendisine babasının İngilizce tercüme ederek okuduğu Türkçe hikayelerin pek çoğunu ezbere biliyordu. Hemen hemen her gün ailesinden bir kişi ona hikaye okuyordu. Eğitmeniyle birlikte de hikayeler okuması ve hikayelerin içinde geçen pek çok Türkçe kelimenin İngilizce karşılıklarını öğrenmeyi ya da anlamlarını bildiği kelimelerin İngilizce'sini söylemeyi istemesi, Türkçe öğrenmesine çok yardım etti. Hale'nin hikayelere olan bu ilgisini ve hikayelerin öğrenmesini nasıl kolaylaştırdığını eğitmeni günlükte şöyle ifade ediyor: “*Bebeklerle ilgili bir okuma parçasını okumakla başladık. Bu parçayı Hale seçmişti. Hikaye Türkçe olduğundan anlamasına yardım etmek için İngilizce olarak okudum. Okurken Hale de bildiği Türkçe kelimelerin İngilizce'sini kendisi söyledi. Sonra matematik çalışmak istedim. Ama bugün Hale hikayelere meraklıydı. “Bülbül ile Leylek” adında bir hikaye kitabı getirdi ve onu tercüme etmemi istedi*” (17 Mayıs 2001).

Otistik Bir Çocuğun Yabancı Dil Öğrenimine İlişkin Örnek Olay İncelemesi

Şiirler. Hikayelerin yanı sıra, Hale'nin eğitmeniyle okumaktan hoşlandığı bir başka edebiyat türü de şiirdi. Şiirler onu derse motive edebilmenin iyi bir yoluydu. Bir şiiri okurken öğrendiği pek çok kelimeyi sonradan hatırlaması daha kolay oluyordu. Ayrıca şiirlerin içerisindeki cümleler daha kısa olduğundan anlamasını kolaylaştırıyor, okumak ve tercüme etmek zaman almadığından sıkılmıyordu. Eğitmen bu konudaki gözlemlerini günlükte şu şekilde belirtiyor: “Hale bugün çok hareketliydi, ama çok iyi çalıştı. İlk önce konsantrasyon olamadı, ağlıyordu. Annesinin de yardımıyla dikkatini toplayabildi. Şiir çalışmak istemişti. Bu yüzden “Sesler” diye bir şiir okuduk. Anlaşılması kolay bir şiirdi. Rüzgarın, yaprağın, kedinin ve köpeğin çıkardığı sesleri anlatıyordu. Sanırım çok sevdi” (15 Mayıs 2001).

Resimler ve diğer görsel materyaller. Türkçe'yi öğrenme sürecinde Hale'ye en çok yardımcı olan faktörlerden birisi de derslerde resimlerin ve görsel materyallerin kullanılmasıydı. Bir çok otistik çocuk gibi Hale de görsel yolla daha iyi öğreniyordu. Bu nedenle eğitmeniyle çalıştığı ders kitapları ve hikayelerin resimli olmasına özen gösterildi. Hikaye kitaplarının resimli olması, onun okumasında ve okuduklarını anlamasında önemli bir etkendi. Ayrıca eğitmenin resim çizmesinin ve resimleri sık sık kullanmasının, Hale'yle iletişim kurarken, ona yeni şeyleri (kavramları, kelimeleri, olayları, eylemleri vs) öğretirken, açıklarken ve anlamasına yardımcı olurken büyük faydası oldu. Hale, resimleri seviyordu ve özellikle eğitmeninin onun için resim çizmesi çok hoşuna gidiyordu. Eğitmen bu yöntemi kullandığı bir dersin sonrasında neler olduğunu ve bu yöntemin Hale'nin öğrenmesini nasıl etkilediğini günlükte şöyle anlatmıştı: “Derse ilk başladığımızda yaramaz başladı. Ama sonra yavaş yavaş düzeldi. Kitaplardan birinde bir bisiklet resmi vardı. İlginç olabileceğini düşündüm ve hemen bisikletin parçalarını söyledim. Daha iyi anlaması için deftere bir bisiklet resmi çizdim. Sonra tenefüste onun için resimler çizmemi istedi. Ben de bir salıncak ve ip atlayan çocuklar çizdim. Daha sonra resmi Türkçe olarak anlattım. Çok hoşuna gitti. Bu resimden öğrendiği bir çok kelime ve eylemin olduğunu düşünüyor” (05 Haziran 2001).

Anadili ve beden dilinin kullanımı

Yukarıda sözü edilen faktörler dışında, anadilini ve beden dilini kullanmanın da, Hale'nin öğrenmesini kolaylaştıran diğer bazı faktörler olduğu eğitmeni, annesi ve babası tarafından belirtildi. Hale'de hiperaktivite yoktu, ancak hareketli bir çocuktü ve beden dilini kullanarak daha iyi öğreniyordu. Bu yüzden eğitmeni ona Türkçe bir çok kelime ve eylemi öğretirken vücut hareketleri veya fiziksel aktiviteler yardımıyla öğretmeye çalışıyordu. Bu hareketler bir şarkı veya oyun eşliğinde yapıldığında Hale için daha da eğlenceli oluyordu. Özellikle eylemleri öğrenmede beden dilinin kullanılmasının çok faydası oldu. Beden dilinin yanı sıra, anadilinin kullanımı da öğrenmesini kolaylaştıran başka bir faktördü. Hale'nin kendisine söylenenleri anlayamadığı ve çok stresli olduğu durumlarda anadilinin kullanımı onu bir ölçüde rahatlatıyor, ayrıca öğrendiği yeni dil ve anadili arasında bir bağ kurmasına yardımcı oluyordu. Çok sevdiği İngilizce kitaplardan Türkçe öğrenmek hoşuna gidiyordu. Çoğunlukla derslerin başında kitap seçimi ona bırakılıyor, seçtiği kitap bazen İngilizce (özellikle

uygulamanın başlarında) bazen de Türkçe olabiliyordu. Bu konuda zorlanmadığını hissetmek, alıştığı ve sevdiği materyallerle Türkçe öğrenmek, kendisini rahat hissetmesine ve yeni öğrendiği dile karşı sempati duymasına yardımcı oldu.

Bireysel öğrenme zamanı

Hale'nin öğrenmesini kolaylaştıran bir başka faktör de öğrenme zamanının sabah olmasıydı. Öğitmeninin ve anne-babasının gözlemlerine göre, Hale günün sabah saatlerinde (genellikle 9-12 arası) daha iyi öğreniyor ve bu saatlerde yapılan derslerden daha iyi bir verim alınıyordu. Bu yüzden mümkün olduğu ölçüde derslerin sabah yapılmasına çalışıldı ve Hale'nin öğrenme zamanının bu saatler arasına yerleştirilmesine gayret edildi.

5. Hale'nin Yabancı Dil Öğrenmesini Etkileyen Çevresel Faktörler

Uygulama süresince çevresel bazı faktörlerin Hale'nin Türkçe'yi öğrenmesinde önemli etkileri oldu. Hale'nin doğal ortamındaki bu çevresel faktörler, onun Türkçe'yi sevmesini, anlamasını ve kullanmasını sağladı. Türkçe'yi öğrenmek zorunda olduğu bir dilden daha çok, yaşamının ve çevresindeki insanlarla iletişim kurmasının doğal bir parçası olarak görmesi, onun bu konuda kendisini daha rahat ve güvende hissetmesinin, yeni ortamında Türkçe'yle ilk karşılaşmasının sonucunda oluşan stres ve huzursuzluğunun azalmasının ve bu dili öğrenmeye istekli hale gelmesinin en önemli nedeniydi. Bu faktörlerden en önemlilerini Hale'nin çevresindeki kişiler ve bu kişilerle olan ilişkileri oluşturdu.

Anne-babanın yardımı

Anne ve babası, Hale'de otizm olduğunu öğrendikten sonra, bu konuda son derece duyarlı ve bilinçli davranıp, çocuklarının eğitimi için gerekli herşeyi yapmaya çalıştı. Öncelikle çocuklarının durumunu kabullenip, hala anlaşılmazlığını koruyan bu gelişim özrü konusunda yeterince bilgiye ve yardıma ulaşmak için çaba gösterdiler. Hale'nin bir an önce özel bir eğitim alması gerektiğinin farkına vardılar ve ona bu eğitim imkanını sağladılar. Hale'nin evde ve okulda aldığı özel eğitim ve terapilerin yanı sıra, kendileri de terapilere katılıp, terapilerin uygulanmasına yardımcı oldular. Bu çabaları sonunda, daha önce de belirtildiği gibi, Hale'nin davranışlarında, konuşmasında ve sosyal iletişiminde önemli gelişmeler oldu. Ayrıca, Türkiye'ye dönüşle birlikte Hale'nin yeni problemlerinin ortaya çıkacağını bildiklerinden, anne-baba bu konuda da gerekeni yaptılar. Türkiye'ye gelmeden uzmanlarla ve Hale'nin öğretmen ve terapistleriyle konuşup, fikirlerini aldılar. Geldikten sonra da, bu araştırmaya bizzat katılarak, çocuklarına Türkçe dil eğitim programının uygulanmasına yardımcı oldular ve uzmanlarla fikir alışverişine bu süreçte de devam ettiler. Araştırmada bu programın uygulanması için eğitmenin seçimine, eğitilmesine ve öğrenme sürecine önemli katkılarda bulundular. Özellikle uygulamanın başlarında Hale'nin motivasyonunda ortaya çıkan problemlerin bir çoğu anne ve babasının yardımıyla düzeltildi. Hale, eğitmeninin derslere gelişi öncesinde

Otistik Bir Çocuğun Yabancı Dil Öğrenimine İlişkin Örnek Olay İncelemesi

annesi tarafından ön telkinlerle motivasyonu sağlanmaya ve öğrenmeye hazır hale getirilmeye çalışıldı. Ders sırasında oturma ve konsantre olmasıyla ilgili bir çok sorunun çözülmesinde de anne ve babasının desteği çok oldu. Anne ve babasının Hale'ye Türkçe öğrenme konusunda zorlayıcı olmamakla birlikte, Türkçe'yi sevmesi ve çevresindeki insanlarla iletişiminde kullanması için yardımcı ve yönlendirici davranışlarının da büyük faydası oldu. Örneğin, mümkün olduğunca onun sosyal bir ortamda bulunmasını sağlayarak öğrendiklerini doğal olarak bu ortamda kullanması ve tekrar etmesi için fırsatlar yarattılar. Babasıyla ve kardeşiyle lokantaya giderek sevdiği bir yemeği Türkçe olarak sipariş vermesinin veya o yerdeki personelle konuşmasının teşvik edilmesi ya da annesiyle yakın akrabalarını ziyarete gittiğinde orada bulunan çocuklarla oyun oynarken iletişim kurmaya yönlendirilmesi gibi örnekler de çoğunlukta idi. Ayrıca, annesinin evde olması ve artık çalışmadığı için ona daha fazla vakit ayırabilmesi de, Türkçe öğrenirken stresinin azalmasında, kendini daha güvende hissetmesinde ve dikkatini toplamasında önemli bir faktördü.

Kardeş modeli

Hale'nin kendisinden iki yaş büyük olan ablasıyla aralarında iyi bir ilişki vardı. Hale, kardeşini çok seviyordu ve onu kendisine bir çok konuda model almıştı. Bu durumun Hale'nin Türkiye'ye gelişi öncesindeki terapilerine olumlu katkıları oldu. Terapilerine katılan kardeşine Hale'ye yardımcı olması için özel bir eğitim verildi. Bu eğitim ve bilgilendirme, kardeşinin onu daha iyi anlamasına yardım etti. Hale, oyun oynamayı, kitap okumayı, resim yapmayı ve buna benzer daha bir çok beceriyi kardeşinden öğrendi. Kardeşinin, Hale'nin sosyal, anadil ve davranış gelişimine olduğu kadar, Türkçe öğrenmesine de yardımı oldu. Örneğin, Hale, ailesinde tek Türkçe öğrenmesi gereken kişinin kendisinin olmadığını anladığında rahatladı. Türkiye'ye ilk geldiklerinde kardeşi okula gitmiyordu. Daha sonra kardeşi okula kaydolup, Türkçe öğrenmeye başlayınca, Hale de Türkçe öğrenme konusunda daha istekli oldu ve olumlu bir davranış göstermeye başladı. Kardeşini annesi veya babasıyla birlikte okula götürüp getiriyor, okula her gidişinde etrafında Türkçe konuşulduğunu işitiyordu. Bayrak törenlerinde ve diğer merasimlerde kardeşini seyrediyor, onun ve diğer öğrencilerin neler yaptığını dikkatle gözlemliyordu. Hale, zamanla kardeşi gibi okula gitmek istediğini belli etmeye bile başlamıştı. Bazen anne veya babasıyla kardeşini sınıfına kadar almaya gittiklerinde, gidip sıralara oturuyor ve o sınıftaki bir öğrenci gibi davranıyordu. Kardeşi İstiklal Marşını öğrenip söylemeye başladığı zamanlarda, o da bazı kelimeleri tam hatırlayıp telafuz edemese de, melodisini tam olarak söyleyebiliyordu. Ayrıca, kardeşiyle oyun oynamayı çok seviyor, onun okuldan eve dönüşünü sabırsızlıkla bekliyordu. Kardeşinin okulu artık yarım gün olduğu için (Amerika'da tam gündü) evde onunla daha fazla zaman geçirebiliyordu. O ödevlerini yaparken, arkadaşlarıyla Türkçe konuşurken ve oynarken onu dikkatle izliyordu.

Akrabalar, arkadaşlar ve eğitmenin rolü

Hale ve ailesi Türkiye'ye geldikten sonra akrabalarına yakın yaşamaya başladılar. Bu daha önce Hale'nin alışık olmadığı bir durumdu. Halası, amcası ve babanesiyle aynı apartmanda oturuyorlardı. İlk geldiklerinde birkaç ay kendi dairelerine yerleşene kadar da babannesinin evinde kaldılar. Birdenbire etrafında yeni bir dil ve insanlarla karşılaşan Hale, özellikle en çok Türkçe konuştuğunu duyduğu babanesiyle sorunlar yaşadı. Konuşmaları duymamak için, bazen anadilinde “*Babanne, please don't speak in Turkish!* (Babaanne, lütfen Türkçe konuşma!)” diyor, bazen de babannesinin ağzını eliyle sıkıca kapatıyordu. Ayrıca babaannesinin ses tonuna karşı da aşırı duyarlı olduğundan konuşması onu çok rahatsız ediyordu. Konuşmalar bir kaç kişi arasında olduğunda genelde anlamsız ve yüksek tonda ekolali şeklinde tepki veriyordu. Uzun bir süre babannesinden uzak durdu. Diğer akrabalarıyla olan iletişimini İngilizce sürdürebildiği zamanlarda bir sorun yaşamıyordu. Daha sonra babannesinin onunla az da olsa İngilizce iletişim kurma çabaları onu biraz rahatlattı, babannesinin ses tonundan dolayı duyduğu rahatsızlık azalarak onunla daha iyi iletişim kurmaya başladı. Hale'nin etrafında Türkçe'nin konuşulmasına karşı uzunca bir süre gösterdiği bu olumsuz tepkilerinin, Türkçe eğitim programının başlamasıyla ve zaman içerisinde (yaklaşık 5-6 ay sonunda) daha olumlu hale geldiği görüldü. Türkçe'yi öğrendikçe kendini daha rahat hissetmeye başladı ve kendisini daha rahat hissetmeye başladıkça da Türkçe'yi öğrenmek için daha çok istekli oldu. Öğrendikleri, çevresindeki kişileri az da olsa anlamasına yardımcı oluyordu. Akrabaları, Hale'nin Türkçe konuşmaya ve dinlemeye karşı başta gösterdiği bu olumsuz tepkilerine son derece pozitif ve sevecen bir yaklaşım gösterdiler. Onu asla zorlayıcı davranış içerisine girmediler. Öğrendiklerini doğal çevresinde yapabildiği kadar uygulaması için destek oldular. Örneğin, halasıyla parka gitmek istediğinde, halası bunu Türkçe söylemesini istiyor, bu çok sevdiği bir şey olduğundan itiraz etmeden söyleneni yapıyordu veya büyükleriyle markete gidip sevdiği bir şeyi alırken, Türkçe ne istediğini (genellikle teşvik edilerek) söylenmesi isteniyor ve istediği şeyi aldığıda çok mutlu oluyordu. Zaman geçtikçe Hale'nin çevresindeki insanlara alıştığı ve onlarla ilişkilerinde Türkçe kullanmanın normal olduğunu anlamaya çalıştığı gözlemlendi. Akrabalarının sevgisine sevgiyle ve kendisine sordukları Türkçe sorulara basit cümle ve kelimelerle de olsa karşılık vermeye başladı.

Hale'nin Türkçe öğrenme sürecinde yakın akrabalarının desteğinin yanı sıra, ailesinin akraba ve dost çevresinde edindiği arkadaşlarının da büyük katkıları oldu. Ailesiyle birlikte Türkiye'ye gelişinin ilk birkaç ayı içerisinde çevresindeki değişikliklerden rahatsız olduğunu davranışlarıyla ve konuşmasıyla ifade ediyordu. Bu yeni çevredeki yaşlılarına karşı olumsuz bir tepkisi olmamakla birlikte, onların kendisiyle iletişim kurma çabalarına da ilgi göstermiyordu. Ancak, zamanla yaşlılarına ilgisi artmaya ve onlarla birlikte olmaktan mutlu olmaya başladı. Kardeşinin okulda edindiği arkadaşları veya akrabalarının çocukları bazen evlerine geliyordu, bazen de onlar ziyarete gidiyorlardı. Bu ziyaretlerinde, o da oyunlarında yer almaya başladı. Ayrıca, bu çocuklar sahip oldukları her şeyi onunla paylaşmakta sorun yaşamıyorlardı. Ona istediğinde

Otistik Bir Çocuğun Yabancı Dil Öğrenimine İlişkin Örnek Olay İncelemesi

oyuncaklarını vererek, oynamasına izin verdiler. Yorgun olduğu zamanlarda yataklarını bile denemek istediğinde karşı çıkmadılar. Arkadaşlarının kendisine olan bu ilgisi, sevgisi ve toleransına kısa bir süre sonunda o da olumlu cevap verdi. Ayrıca, oyun oynamayı çok sevdiğinden, arkadaşlarının onunla oyunla ve sevdiği aktivitelerle iletişim kurmalarına itiraz etmedi. Uzunca bir süre konuşmalarına katılmamasına ve sadece onları dinlemekle yetinmesine rağmen, yaştı veya yaşına yakın çocuklar onun anlayacağı basit Türkçe kelimeleri doğal olarak kullanıyor, o da kendisine söylenenleri çocuk diliyle daha iyi kavriyordu. Ayrıca, çocukların oyunlarında dilden fazla hareket ve beden dili hakim olduğundan, onunla yetişkinlerden daha pratik iletişim kurma yollarını biliyorlardı. Hale, zaman içerisinde kendi yaş grubundaki çocukların aralarındaki iletişimi daha iyi anlamaya ve onların bulunduğu her ortama uyum sağlayıp, onların yaptıklarının çoğuna katılmaya başladı. Örneğin, bir düğünde veya merasimde diğer çocuklar dans ettiğinde ve çevrede koşuşturduğunda o da aynı şeyleri yapıyordu. Saklambaç ve yakalamaca oyunlarına katılıyordu. Diğer çocukların elinden tutup, onunla bir şeyler yapma ve bir yerlere gitme isteklerini kabul ediyor, hatta bundan mutlu oluyordu. Dost ve akraba çevresinde tanıdığı bu çocuklardan bazıları onun en iyi arkadaşları olmuşlardı. Bazen onları görme isteğini dile getiriyor veya onların kendilerine geleceğini veya onlara gidileceğini duyduğunda çok seviniyordu.

6. Uygulanan Yabancı Dil Eğitim Programının Hale'ye Kazandırdıkları

Araştırmada uygulanan Türkçe eğitim programı, araştırmanın konusu olan otistik çocuk Hale için bir çok olumlu sonuçlar ortaya koydu. Programın uygulanmasında yaşanan bir çok zorluğa karşın, böyle bir uygulamanın Hale'ye uzun vadede kazandırdıkları düşünüldüğünde, faydalı olduğu görüldü. Uygulama öncesinde ders saatlerinin yoğun olarak planlanmasına rağmen, Hale'nin tepkileri ve Türkçe'yle yaşadığı stres gözönüne alınarak, üzerinde daha fazla baskı oluşturmamak için ders saatleri azaltıldı. Program 5-6 ay boyunca hafta içi günlerde 1-2 saatlik derslerle uygulandığından, Hale'ye Türkçe'yi bu süre içerisinde "ileri seviyede" öğretmek gibi yüksek bir beklentiye girmenin bir yanlığı olacağı düşünüldü. Ancak, uygulamanın Hale'ye davranışlarında, sosyal iletişimde ve dil gelişiminde sağlayacağı bir çok faydasının olabileceği de asla gözardı edilmedi. Bu bağlamda, uygulamaya konulan programın Hale'ye kazandırdıkları iki ana başlık altında incelenebilir: (1) davranış ve sosyal gelişim ve (2) dil gelişimi.

Davranış ve sosyal gelişim

Programın uygulanmasıyla Hale'nin davranışlarında ve sosyal becerilerinde önemli değişiklikler meydana geldi. Zaman içerisinde yeni çevresine alışması, Türkçe'yle ilk karşılaşması ve bu dili öğrenme sürecinde ortaya çıkan bir çok tipik otistik davranışının hareketlerinde, ilişkilerinde ve tepkilerinde azaldığı ve daha iyi davranışlar göstermeye başladığı görüldü. Hale'nin konuşmalarında ekolaliye nadir rastlanıyordu. Kızdığına başkalarına vurmaya bıraktı ve öfke,

stres veya korkusunu daha çok sözle ifade etmeyi öğrendi. Örneğin, kardeşiyle bir problem yaşadığında, bu yüzden üzüldüğünde veya incindiğinde, bunu çevresinde tanıdığı yetişkinlere rahatlıkla sözel yolla ve düzgün cümleler kurarak (genellikle anadilinde) ifade edebiliyordu. Bulunduğu ortamdaki bir şey onu korkuttuğunda veya strese soktuğunda, Hale, ortamdaki uzaklaşma, saklanma veya kaçma davranışını da hemen hemen bırakmıştı. Bu davranış yerine, genelde sevdiği ve güvendiği bir kişinin yanına gidiyor (örneğin, annesi, babası veya halası), çoğunlukla o kişiye sarılıyor veya kucağına oturuyor ve kendisine “neyin onu rahatsız ettiği” sorulduğunda duygularını anlatmaya çalışıyordu. Hale’nin annesine aşırı bağılılığı zamanla azaldı ve Hale daha bağımsız hareket etmeyi öğrendi. Örneğin, annesi olmadan başkalarıyla (çoğunlukla yakın akrabaları veya babasıyla) bir yerlere gidebiliyor ve sadece onlarla birlikte olmaktan rahatsız olmuyordu. Hale’nin uykusu ve yeme alışkanlığı tamamen düzeldi, her çeşit yemeği (çok baharatlı, çok sıcak vs olmadığı sürece), sebze veya meyveyi çoğu zaman kendi başına yiyebiliyor ve bu konuda sorun çıkarmıyordu. Kardeşiyle birlikte aynı odada uyuyor, annesinin uyurken yanında olmasına ihtiyaç duymuyordu.

Hale, akrabaları ve arkadaşlarıyla olan ilişkilerinde de son derece olumlu davranışlar geliştirdi. Daha önceleri özellikle ses tonu ve sürekli Türkçe konuşmaları nedeniyle uzak durduğu babaannesine ve bazı akrabalarına daha çok sevgi göstermeye, onların sevgilerine ve kendisiyle ilgilenmelerine daha fazla karşılık vermeye başladı. İnsanlar arasındaki karşılıklı ilişkileri artık daha iyi anlıyor ve yaşlılarıyla veya yaşına yakın çocuklarla daha iyi oynuyordu. Başkalarıyla iletişim kurmadaki sosyal becerileri de oldukça iyi hale geldi. İletişimini (Türkçe veya İngilizce) başlatıp sürdürebiliyor, insanlar ona ilgi gösterdiğinde uzak durmuyor veya kaçmıyordu. Kendisine bir soru sorulduğunda ilgisiz davranmıyor ve cevap veriyordu.

Dil gelişimi

Yabancı dil eğitim programının uygulanmasının ardından, Hale, davranışlarında olduğu kadar hem anadili hem de kendisine öğretilmesi amaçlanan yabancı dilinde büyük bir gelişme gösterdi. 5-6 ay sonunda anadilinde ailesindeki diğer bireylerle daha iyi bir iletişim kurabiliyor, onları daha iyi anlıyor ve onlarla olan konuşmalarında kendini daha rahat ifade edebiliyordu. Başta yabancı dile kulaklarını kapatıp, bu dille iletişimi tamamen reddeden Hale, zamanla kendisiyle Türkçe iletişim kurulmasına izin verme, Türkçe konuşmalara katılma ve konuşulanları dinleme yeteneğini kazandı. Anadili kadar Türkçe’nin de sosyal iletişimin bir parçası olduğunu algıladı. Kendisine yabancı bir dil olan Türkçe’ye karşı gösterdiği bu olumlu yaklaşım, derslerde öğrenmesini de büyük ölçüde etkiledi. Uygulama sırasında yapılan gözlemlerde Hale’nin dile karşı özel bir ilgisinin de olduğu görüldü. Bu ilgisi Türkçe’yi öğrenmeye başladığında daha da fazla ortaya çıktı. Örneğin, televizyonda farklı dillerin konuşulduğunu duyduğunda, sürekli bunun Türkçe veya başka bir dil olup olmadığını soruyordu. Türkçe olmadığını anladığında adını bildiği değişik dilleri sıralıyordu.

Otistik Bir Çocuğun Yabancı Dil Öğrenimine İlişkin Örnek Olay İncelemesi

Fransızca mı? İspanyolca mı? gibi ve konuşulanları anlamaya çalışıyordu; anlayamadığında mutlaka soruyordu.

Hale müzikle öğrenmeyi sevdiğinden bilinen bazı Türkçe çocuk şarkılarını, bir kaç pop ve halk şarkısını öğrendi. Bunlardan en iyi bildikleri arasında “*yaşasın okulumuz*”, “*mini mini bir kuş donmuştu*”, “*bım bım bım* (bir gün okula giderken)”, “*el salla, kol salla*”, “*domates, biber, patlıcan*”, “*do, re, mi*”, “*Ali Baba'nın çiftliği*”, “*evlerinin önü nanede maydonoz*”, vb sıralanabilir. İstiklal Marşını sadece melodisiyle söyleyebiliyordu, sözlerini anlamadığı için telafuzu tam doğru olmasa da kendisi marştakine benzeyen sözcükler kullanıyordu. Müzik ve şarkıların Hale'nin kelime ve cümleleri öğrenmesine olduğu kadar, Türkçe'yi doğru telaffuz etmesinde de büyük yardımı oldu. Programın uygulanmasından (5-6 ay) sonra, Hale'nin telaffuzu oldukça iyi bir hale geldi. Özellikle şarkıları söylerken telaffuzu mükemmeldi. Okuması ve konuşmasında da telaffuzu iyileşti. Örneğin, annesi evde en az Türkçe bilen kişi olduğundan, Hale onun kelimeleri doğru telaffuz etmesi konusunda oldukça ısrarlı ve dikkatli davranıyordu. Bir kelimeyi yanlış telaffuz ettiğini anladığında veya bu kendisine hatırlatıldığında da, programın başlarında bu durum karşındaki olumsuz tepkisini artık göstermiyor ve bundan rahatsızlık duymuyor, aksine son derece büyük bir titizlikle bu kelimenin doğru telaffuzunu öğrenmeye çalışıyor, öğrendiğinde de kelimeyi sürekli tekrar etmekten büyük bir keyif alıyordu.

Hafızası çok iyi olduğundan Hale'nin bir çok nesnenin adını ve bazı kavramları öğrenmesi de zor olmadı. Kelime hazinesi en az 4-5 kat arttı (250-300 kelime civarında). Öğrendiği kelimeler, daha önce bildikleri haricindeki diğer bazı sebze ve meyve isimleri (örneğin; *kiraz, karpuz, seftali, üzüm, kavun, vişne, incir, salatalık, kabak, nane, maydanoz, marul, havuç, patates, vs.*), bir çok yiyecek ve içecek ismi (örneğin; *çay, kahve, meyve suyu, limonata, döner/iskender, etli ekmek, kebab, dolma, makarna, köfte, ekmek, et, lavaş, dondurma, jelibon, çikolata, şeker, sütlaç, baklava, börek, sigara böreği, fındık, fıstık, çitlek, zeytin, reçel vs.*), bazı objelerin ve yerlerin isimleri (örneğin; *ışık, lastik, kolye, bilezik, kutu, yüzük, yatak, ayna, kapı, pencere, balkon, lamba, banyo, apartman, okul, sınıf, salon, stadyum, park, bahçe, restaurant, afra, adese, oyak, çeşme, şişe, sandalye, koltuk, sıra, masa, kürekle, havuz, saat, telefon, radyo, televizyon, kalem, silgi, defter, kitap, ilaç, vs.*), bazı hayvanların isimleri (örneğin; *kuşu, civir, inek, horoz, böcek, sinek, kelebek, kurbağa, eşek, at, fil, zürafa, kaplan, aslan, yılan, kaplumbağa/tosbağa, zebra, balık, vs.*), mevsimlerin ve günlerin isimleri, bazı ayların isimleri, doğa ve doğa olaylarıyla ilgili bazı kelimeler (örneğin; *güneş, ay, yıldız, yağmur, kar, soğuk, sıcak, ağaç, çiçek, papatya, gül, deniz, göl, dağ, tepe, vs.*), bazı ulaşım araçlarının isimleri (örneğin; *gemi, kayık/bot, araba, motor, bisiklet, otobüs, uçak, vs.*), renklerin isimleri (ara renklerden bazıları hariç hepsi), vücudun bölümleri (örneğin; *omuz, kol, bilek, el, parmak, ayak, bacak, boyun, vs.*), giysi isimleri (örneğin; *eldiven, şapka, tişört, tayt, pantolon, şort, etek, gömlek, ayakkabı, çorap, vs.*), aile üyelerinin isimleri ve meslek adları (örneğin; *çocuk, bebek, yenge, teyze, ağabey, nine, arkadaş, öğretmen, doktor, kasap, postacı, kız, oğlan, gelin, hemşire, kitapçı, bakkal, manav, öğrenci, çiftçi, hoca, vs.*), kavramlar (örneğin; *kısa-uzun, küçük-büyük, üstünde-altında, arka-ön, geri-ileri, içinde-dışında, siyah-beyaz, güzel-çirkin, yakında-uzakta, mutlu-üzgün, az-çok, hızlı-yavaş vs.*).

Hale, uzun cümleleri öğrenmede ve bunları kullanmada güçlük çekmesine rağmen, programın uygulamaya konulmasından bir süre sonra, kısa ve basit kelime ve fiillerle 2-3 kelimelik cümleleri kurmayı öğrendi (örneğin, “lütfen”, “teşekkür ederim”, “seni seviyorum”, “ekmek istiyorum lütfen”, “bugün parka gittim”, “banyo yaptım”, “döner yedim”, “köpek gördüm”, “iyiyim”, “gel”, “gıl”, “ver”, “al”, “ye”, “al”, “tul”, “gıy”, “dur”, “koş”, “salla”, “yağ”, “oku”, “ı”, “yürü” vb) ve bunları çevresindeki kişilerle konuşmalarında kullanmaya başladı. Buna benzer şekilde, güncel hayatla ve okulla ilgili bazı kelime ve cümle yapılarını (örneğin, “Benim adım Hale”, “Senin adın ne?”, “Nasılsın?”, “Ne iş yaparsın?” “Ben bir öğrenciyim”, “Halam öğretmen”, “Merhaba”, “Hoşca kal”, “Hoş geldin”, “Hoş bulduk”, “İyi geceler”, “Günaydın”, “Sıraya otur” “Defterini aç” vb) öğrenmede de başarılı oldu. Hale, Türkçe matematik çalışmayı pek sevmemesine rağmen, sayı ve şekillerle ilgili bir kaç kavramı ve işlemi de öğrenmeyi başardı. Türkçe olarak 50’ye kadar sayı saymayı, toplama ve çıkarma gibi temel bazı aritmetik işlemlerini ve geometrik şekillerin (daire, üçgen, kare, dikdörtgen, vb) Türkçe isimlerini öğrendi. Matematikle ilgili bu kavram ve işlemleri öğrenmesinde bilgisayar kullanmanın faydası oldu. Sayıları bilgisayarda gördüğünde ve işittiğinde, daha rahat hatırlayabiliyor, bunları basit aritmetik işlemlerde (“bir bir daha iki” gibi) kullanabiliyordu.

Özetle, Hale’nin, uygulamanın başlangıcından sonuna kadar geçirdiği aşamalar incelendiğinde, Türkçe öğreniminde önemli bir gelişme kaydettiği görüldü. Anne ve babası, Hale’nin Türkçe programın uygulanması sonrasında kendileriyle yapılan görüşmelerde, Hale’nin genel (özellikle dil, sosyal, davranış ve psikolojik) gelişiminin 3-4 yıllık farktan, 1-1,5 yıla indiğini ifade ettiler. Başlangıçta, Hale’nin Türkçe’ye karşı gösterdiği olumsuz tepkisi, bu dili öğrenmesinde büyük sorunlar yaratacağı ve kendisine uygulanan Türkçe eğitim programının başarısız olacağı izlenimini vermesine rağmen, zaman içerisinde öğrenme sürecinde görülen olumlu gelişmeler, Hale’nin Türkçe öğrenmesinin zor olmakla birlikte imkansız olmadığını ve programın uygulanmasının ve Türkçe öğrenme sürecinin Hale’ye bir çok açıdan yararlı olduğunu ortaya koydu.

Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmada otistik bir çocuk olan Hale’nin Türkçe öğrenimi bir örnek olay olarak incelenmiştir. Araştırmada, otistik bir çocuk olan Hale’ye altı ay boyunca bir Türkçe eğitim programı uygulanmış ve bu programın Hale üzerindeki etkilerinin bir değerlendirilmesi yapılmıştır. Bulgulara göre, Hale’nin anadilinin yanısıra kendisine yabancı bir dil olan Türkçe’yi de öğrenebildiği gözlenmiştir. Bunun gerçekleşmesinde, öncelikle Hale’nin zihinsel bir engelinin bulunmamasının ve yabancı bir dili öğrenme sürecinden önce aldığı erken davranış ve anadil eğitimi son derece etkili olmuştur. Öte yandan, Hale’nin Türkçe öğrenme sürecinde yaşadığı zorluklar, yabancı bir dili öğrenmenin otistik bir çocuk için kolay olmadığını ve böyle bir süreçte bir çok güçlükle karşılaşılacağını ortaya koymuştur. Bu güçlüklerin öğrenme sürecini yavaşlattığı ve bazı sıkıntılara yol açtığı görülmüştür. Hale’nin Türkçe’yi

Otistik Bir Çocuğun Yabancı Dil Öğrenimine İlişkin Örnek Olay İncelemesi

öğrenirken zaman içerisinde kaydettiği gelişme, otistik bir çocuğun yabancı bir dili öğrenirken karşılaştığı sıkıntı ve zorluklara rağmen, bu durumunun onun başka bir dili öğrenmesini imkansız hale getirmediğini, zamanla çocuğun önüne çıkan bu zorlukların ve sıkıntıların uygun bir öğrenme ortamının ve çocuğun bireysel ihtiyaçlarına yönelik eğitim yaklaşımlarının sağlanmasıyla giderek azaldığını ve öğrenme sürecinde gelişme göstermesinin mümkün olduğunu göstermiştir.

Türkçe eğitim programının uygulanması sonunda, Hale'nin Türkçe'yi öğrenmesini etkileyen en önemli faktörlerden birisinin çevresi olduğu ortaya çıkmıştır. Otistik bir çocuk için özellikle yabancı bir dili öğrenirken, uygun sosyal ortamı oluşturmada çevrenin büyük bir desteğinin olduğu ve bu ortamın çocuğun hem anadilini hem de yabancı bir dili öğrenmesini kolaylaştırdığı veya zorlaştırdığı anlaşılmıştır. Otistik bir çocuğun yabancı bir dili öğrenme sürecinde o dilin konuşulduğu çevrede bulunması ve bu doğal çevredeki kişilerin kendisine gösterdiği tepkiler ve onunla iletişim kurma çabalarının öğrenme sürecinin bir parçası haline getirilmesinin, bu çocuğun yabancı bir dilin nasıl ve ne amaçla kullanıldığını anlaması ve o dili öğrenmeye karşı pozitif bir yaklaşım sergilemesinde büyük ölçüde önem arz etmektedir. Hale'ye Türkçe öğretmek amacıyla bir yabancı dil eğitim programının uygulanmasının Hale için faydalı sonuçlarının olduğu görülmüştür. Program sonrasında Hale bir çok Türkçe kelimeyi, kavramı ve kısa cümleyi öğrenmeyi, Türkçe sosyal oyun oynamayı, şarkı söylemeyi ve çevresindeki insanlarla iletişim kurmayı başarmıştır. Türkçe telaffuzu son derece iyileşmiştir ve kelimeleri doğru telaffuz etme gayreti içerisine girmiştir. Davranışlarında ve sosyal becerilerinde de olumlu gelişmeler olmuştur. Ailesi ve aile yakınlarıyla ilişkilerinde normal ve anadilinde kendisini daha iyi ifade eder bir hale gelmiştir. Konuşmalara daha fazla ve kendiliğinden katılma becerisinde ilerlemiş, özellikle anadilini kullanmada önemli bir gelişme göstermiştir.

Bu çalışmada, Hale'nin Türkçe'yi öğrenirken kendisi ve çevresi ile olan ilişkileri kendi ortamında ve yakından incelenerek, onu daha iyi anlamak ve kendisi için problem oluşturan bu öğrenme sürecini tanımlamak üzerinde durulmuştur. Bu yönüyle bu araştırma, Hale'nin durumunun sadece bir örneğini oluşturduğu ve günümüzde pek çok açıdan hala bilinmezliği devam eden bir gelişme özü olan otizmin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır. Her otistik çocuğu kendi dünyasında inceleyerek, belki de bir gün otizmi daha iyi anlamayı başarabilir ve otizm kelimesinin anlamında saklı olan sırta ulaşabiliriz. Bunun için öncelikle, otistik bir çocuğun doğumundan itibaren çevresinde nelerin olup bittiğini ve nelerle karşılaştığını gözlemlemenin, kendimizi bazen onun yerine koyup onun gibi düşünebilmenin, onunla yaşamını ve tecrübelerini paylaşmanın, onu ve dünyasını tanımamızı, ihtiyaçlarını ve farklı özelliklerini anlamamızı ve karşısına çıkan problemlerinde ona yardımcı olmamızı sağlayacağına inanmalıyız.

KAYNAKLAR

- Akçakın, M. (2000). Çocuklar ve otizm. *Çocuk ve Aile*, 8-11.
- American Psychiatric Association. (1994). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (4th ed.). Washington, DC: APA.
- Autism Society of America. Available at: <http://www.autism-society.org/autism.html>
- Bailey, K.D. (1982). *Methods of Social Research* (2nd ed.). New York, NY: The Free Press.
- Bogdan, R.C. & Biklen, S.K. (1992). *Qualitative Research for Education: An Introduction to Theory and Methods*. Needham Heights, MA: Allyn and Bacon.
- Borazancı-Persson, S. (2003). *Eğitmenler ve Aileler için Otizm Özel Eğitim Rehberi*. İzmir: Tükelmat A.Ş.
- Darıca, N., Abdioğlu, Ü. & Gümüşçü Ş. (1992). *Otizm ve Otistik Çocuklar*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Denzin, N.K. & Lincoln Y.S. (1994). *Handbook of Qualitative Research*. CA: Sage Publications.
- Jaeger, R. M. (1988). *Complementary Methods for Research in Education*. Washington, DC: AERA.
- Lord, K. & Mcgee, I. P. (2001). *Educating Children with Autism*. Washington DC: National Academy Press.
- Lord, C. & Schopler, E. (1994). TEACH services for preschool children. In S.L. Harris & J.S. Handleman (Eds.), *Preschool Education Programs for Children with Autism*. Austin, TX: PRO-ED.
- Lovaas, O.I. (1966). A program for the establishment of speech in psychotic children. In J.K. Wing (Ed.), *Early Childhood Autism*. New York, NY: Pergamon Press.
- Lovaas, O.I. (1977). *The Autistic Child: Language Development Through Behavior Modification*. New York, NY: Ervington.
- Lovaas, O.I. (1987). Behavioral treatment and normal educational functioning in young autistic children. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 55, 3-9.
- M.E.B. (2000a). *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*. Erişim: <http://www.meb.gov.tr/>
- M.E.B. (2000b). *Otistik Çocuklar Eğitim Programı (Otistik Çocuklar Eğitim Projesi ve Uygulama Yönergesi)*. Erişim: <http://www.meb.gov.tr/>
- Merriam, S. B. (1988). *Case Study Research in Education: A Qualitative Approach*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative Education and Research Methods*. Newbury Park, CA:Sage.
- Roland, C.C., McGee, G.G., Risley, T.R. & Rimland, B. (1988). *Description of the Tokyo Higashi Program for Autistic Children*. San Diego, CA: Autism Research Institute.
- Schopler, E., Lansing, M. & Waters, L. (1983). *Individualized Assessment and Treatment for Autistic and Developmentally Disabled Children*. Baltimore, MD: University Park Press.

Otistik Bir Çocuğun Yabancı Dil Öğrenimine İlişkin Örnek Olay İncelemesi

Schopler, E. & Olley, J.G. (1982). Comprehensive educational services for autistic children: The TEACCH model. In C.R. Reynolds & T.B. Gutkin (Eds.), *Handbook of School Psychology*. New York, NY: Wiley.

Schopler, E., Reinchler, R.C. & Lansing, M. (1980). *Individualized Assessment and Treatment for Autistic and Developmentally Disabled Children. Vol. 2: Teaching Strategies for Parents and Professionals*. Austin, TX: PRO-ED.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (1999). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.